

Beatrijs

MIDDELEEUWSE
MARIALEGENDE

T W E E D E D R U K

MET INLEIDING EN AANTEKENINGEN DOOR

DR JOS. J. GIELEN

★

82

N-ME#

BEAT

1951

U.F.S.A.

DE VEGT N.V. - NIJMEGEN-UTRECHT

DEK

Beatrix

MIDDELEEUWSE MARIALEGENDE

88
11
11

*

MET INLEIDING
EN AANTEKENINGEN

DOOR

DR. JOS J. GIELEN

TWEEDE DRUK

DEKKER EN VAN DE VEGT N.V.
NIJMEGEN - 1951 - UTRECHT

CENTRALE DRUKKERIJ N.V. - NIJMEGEN

A 9265/5

VOORWOORD

Een nieuwe uitgave van *Beatrijs* wordt hiermede voor schoolgebruik aangeboden. Op verlangen van de Uitgever, die belangstelling hiervoor ontmoette, heb ik het boekje van 1931 opnieuw voor de druk gereed gemaakt.

Dank zij de krachtige hulp van J. Gielen Jr, leraar Nederlands M.O., mocht het ons gelukken tijdig gereed te zijn.

De tekst is gelijk aan die van *Alle Tijden* (Wolters, Groningen), maar met een aantal verbeteringen naar Stracke's artikelen. Elders heb ik afwijkingen hiervan gemotiveerd. Ik heb hem gevolgd in 101, 135, 136, 186, 253, 685, 744, 850, 965. Voor 247-248 sloot ik mij liever bij A. C. Bouman aan (Leuv. Bijdr. XVII).

Boutens' *Beatrijs* heb ik iets uitvoeriger besproken, niet alleen om de grote populariteit waarin het werkje zich verheugen mag, maar met een aantal verbeteringen naar Stracke's artikelen. leerzaam is.

In de Inleiding zijn een vrij groot aantal aanvullingen en verbeteringen aangebracht. Ook enkele tekstverklaringen zijn herzien.

Nijmegen 1951.

wonder; daartoe zouden o.a. nauwkeurig aanwijsbaar moeten zijn: persoon, tijd, plaats, personen en getuigen.

2. De *gang van het verhaal bewijst*, dat we hier te doen hebben met het werk van een groot dichter. „t Dichten brengt mij weinig voordeel en genoegen aan. Toch wil ik 't ditmaal nog eens ondernemen U een verhaal te vertellen; een verhaal, zoals het mij meegedeeld werd door „broeder ghijsbrecht een beghaven Willemijn”, die het op zijn beurt weer in zijn boeken gevonden had. Ik wil dit doen, enkel om Maria te eren, tot wier glorie God ongetwijfeld dit wonder wrocht”. Aldus leidt de dichter — bij wijze van proloog — zijn verhaal in; maar niet dan nadat hij *Gods* hulp heeft ingeroepen:

God moet mi onnen,

Dat ic die poente moet wel gheraken

Ende een goet ende daer af maken,

Volcomelije na der waerheide.

De zuster, waarover de dichter spreken zal, was schoon van gestalte en hoofds van manieren. Zij oefende het nederig ambt van kosteres uit, en al het werk daaraan verbonden, verrichtte zij vol ijver en toewijding.

Helaas! Deze vrome en ijverige non werd gekweld door een wereldse liefde. *De dichter*, in zijn sympathie voor Beatrijs, *pleit voor haar; hij loopt, ofschoon zeer vaag, a.h.w. voort op de val* die hij nog verhalen moet: „duidt het Beatrijs straks niet al te euvcl”, schijnt hij te willen zeggen, „werp haar straks niet de stenen van uw verachting in het gelaat, want weet: Minne veroorzaakt te allen tijde zowel smart als vreugde; heel dikwijls rampspoed en ellende; vergeet niet, dat de minne een wonderbaarlijke uitwerking heeft op ieder mens; bijna onweerstaanbaar is haar kracht; de wijze maakt zij dwaas, de gierigaard mild; zij onderwerpt de mens aan haar tyrannie. En niet altijd is liefde *trouw!*”

Deze liefde had ook Beatrijs in haar macht; de duivel wakkerde het vuur aan; de bekoringen lieten niet af. *Snel loopt de dichter over deze details heen*, zoals hij dat steeds doet waar Beatrijs' schoonheid of haar zondig leven ter sprake komen. Daarbij: een sobere aanduiding volstond hier; dit alles was immers slechts bijzaak. Hoofdzak was: laten uitschijnen Maria's macht en goedertierenheid.

7

ALGEMENE BESCHOUWINGEN

1. De Middelleeuwse Beatrijslegende vertoont *twee kanten* :

1e. *Een gebeurtenis*, n.l. het verhaal van een kloosterzuster, die door wereldse liefde gekweld, haar klooster ontvlucht en veertien jaar lang in zonde leeft. Dan keert zij, gedwongen door heimwee en verlangen naar een beter leven, terug naar haar klooster; ze leeft er nog lange jaren en sterft als een heilige.

2e. De werking ener hemelse kracht, een „wonder”: deze kloosterzuster, die uitmuntte in liefde tot O.L. Vrouw, die heel haar hart had geopend voor de Moedermaagd, die dóór Maria Jezus zocht, deze zuster wordt door Maria op wonderbare wijze geholpen: niet alleen ontwaakt zij door Maria's voorspraak uit haar zondig leven, maar zij wordt ook door de H. Maagd gevrijwaard voor schande, doordat Maria haar kosteresse-dienst heeft waargenomen. Niemand heeft zodoende iets van de vlucht bemerkt; als Beatrijs weerkeert, is er voor de ogen der andere kloosterzusters niets gebeurd.

Beatrijs openbaart haar geheim aan een priester, die zijn jaarlijkse kloostervisitatie komt verrichten, in de biecht. En na haar dood wordt het „mirakel” wereldkundig gemaakt.

De band tussen deze twee aspecten wordt gevormd, aan de ene zijde door Beatrijs' godsvrucht tot O.L. Vrouw, die zij zelfs in haar zondig leven niet geheel onbeoefend liet; aan de andere zijde door Maria's liefde voor haar gevallen kind, die nimmer de band doorsneed.

De stoffelijke inhoud der Beatrijs-legende komt dus neer op:

1e. een werkelijk, aards gebeuren,

2e. een werkelijke, hemelse tussenkomst,

3e. de band tussen beide, gevormd door Beatrijs' Marialiefde en Maria's minne voor dit arme menschenkind.

In eigenlijke zin kunnen we hier zeker niet spreken van een

6

Aan het eigenlijke verhaal is hij nog niet toe. Beatris smeekte *God* om hulp. Schijnbaar vergeefs, want zij zond om de jongeling, die zij sinds haar twaalfde jaar zo genegen was, en die wederkerig haar lief had. Een zo langdurige liefde moest haar wel te sterk worden. 't Is alsof de dichter alweer een verontschuldiging aanvoert.

Beatris schrijft hem tot haar te komen voor een belangrijke zaak: Daar laghe ane sine vrame! (86) Hebt ge opgemerkt: *sine vrame!* Over zichzelf spreekt zij niet; geen woord over haar liefde; daarvoor is zij te kies.

De jongeling verschijnt voor 't venster. Zij heeft hem geschreven, zij moet dus eigenlijk het eerst spreken, maar haar kiesheid verzet er zich tegen: hoe zal zij 't hem zeggen? En hij? O, hij vermoedt het wel, maar wil in deze omstandigheden de eerste niet zijn, die van liefde spreekt. Wat een moeilijke situatie! Vandaar:

Menech werven si versochten,

Daer hi sat buten ende si binnen,

Bevaen met alsoe starker minnen.

Maar dan overwint Beatris zichzelf: zij zal spreken: haar woorden zijn de belijdenis van haar liefde; in eenvoud en in soberheid uit zij zich.

De jongeling stelt voor, het klooster te ontvluchten; *in een drukke omhaal van woorden* zweert hij haar eeuwige trouw, belooft hij haar fraaie kleren; alsof dat Beatris behagen kon! Veel minder direct is z'n overladen verklaring; artificeel zelfs, waar hij hen beiden vergelijkt met „twee seone bloemen”. Zij spreken af, dat zij „van favond over .VIII. nachte” elkaar zullen weerzien, om dan te vluchten. In de boomgaard zullen zij elkaar vinden onder een egelantier (de boom der liefde!). Beatris huivert in het vooruitzicht van deze misstap en bevend voegt zij er nog aan toe, dat zij op de afgesproken plaats zijn zal

En si dat mi siecheit deert

Ocht zaken, die mi sijn te swaer (155).

Is dit niet een aanzeling, een terugkomen op het reeds genomen besluit, in 'n ogenblik van helderder besef van haar verkeerde daad?

De jongeling, *vol zorg voor 'l materiele*, koopt intussen rijke, wereldlijke kleren voor Beatris en allerlei kostbare gebruiks-

voorwerpen en sieraden. Daarmee gaat hij op de bepaalde avond Beatris afhalen. Deze heeft nog een zware strijd te voeren: in koortsige opwindning roept zij *nú eerst Maria's* hulp in, als zij bidden gaat. Zij schaamt zich zo diep voor God! En zou Maria, die Vrouw was, de liefde niet beter begrijpen dan Jezus? Het is in deze gevoelsverspanning en in deze kinderlijk eenvoudige gedachte, dat zij zich tot O.L. Vrouw wendt en vergeving vraagt, omdat „minne (haer) wrapt onder voet”. En dan richt zij zich tot Christus, aan Wiens alwetendheid zij haar verwoede, geheime zielestrijd niet meer behoeft te openbaren. Wanhopig roept zij uit:

Ic moet in swaren sonden sneven!

Een betrekkelijke rust komt nu over haar, in het besef dat zij niet anders kan. Dit (verkeerde) bewustzijn uit zich ook voor Maria's altaar. Zij ontdoet zich van haar kloosterkleren, die zij hier neerlegt; alleen de sleutels hangt zij voor Maria's bekenis: daár zullen zij dadelijk opvallen, als de zusters, naar vroom gebruik, Maria in het voorbijgaan groeten (en dus aanzien) zullen. *Toch dus nog bezorgdheid voor de goede gang van 'l kloosterleven*, waarvoor zij gedeeltelijk verantwoordelijk is. De kloosterlijke staat zal trouwens een blijvende invloed uitoefenen: straks, als veertien jaren van zondig leven voorbij zijn, zal die invloed mede een kracht betekenen die haar terugstuwt naar het klooster.

Dan naar de boomgaard. Daar kleedt zij zich in de fraaie gewaden door de jongeling meegebracht. Wat een tegenstelling met haar kloosterkleed! Een lichte spot klinkt in zijn woorden:

Lief, dit hemelblau

Stact u bat dan dede dat grau (276).

Aan haar voeten deed zij schoenen van corduaan, die haar „vele bat stonden, dan scoen die waren ghebonden” (280).

Met behagen beschouwt de jongeling zijn Beatris: wat een edele figuur!

Zij rijden weg, hij, verheugd dat Beatris nu de zijne is, zij, wel blij, maar toch weemoedig gestemd, alsof het heimwee haar reeds gegrepen heeft:

Waric met u niet comen uut,

Ic soude prime hebben ghelut (298).

Onrustig ook in een onverklaarbare angst voor de toekomst; zij smeekt *Gods* hulp af, beducht dat haar „die vaert sal rouwen”; want „die werelt hout soe cleine trouwe” (302). In een wijde omhaal van woorden — alweer (vgl. vs 120)! — tracht de jongeling haar gerust te stellen en wat zijn trouw en wat het materiële leven betreft (alweer, vgl. vs. 167-183!):

Ic vore met ons, ule ghelesen
.V. pont wit selverrijn”. (323)

Beatris denkt niet aan het materiële; de trouw is het enig-nodige! Dadelijk daarop moet zij ervaren, dat de jongeling een zinnelijke liefde koestert; hoe weinig edel is zijn liefde; de kiem voor ontrouw. Toch herwint zij het vertrouwen in zijn liefde; zij heeft hem zo hevig lief, dat haar geest er door verward wordt:

Waric in hemelrike gheseten
Ende ghi hier int ertrike,
Ic quame tot u sekerlike. (382)

Dwaze woorden! Die dan ook onmiddellijk worden geannuleerd door 't begrip der juiste verhouding van het aardse en hemelse, dat diep in Beatris leeft:

Ay God, latet onghewroken,
Dat ic dullijc hebbe ghesproken!
Die minste bliscap in hemelrike
En es hier ghere vrouwen ghelike;
Daer es die minste soe volmaect,
Datter zielen niet en smaect,
Dan Gode te minnen sonder inde. (389)

Tragisch staal daarnaast het besef: „Ik sla een weg in, die tot zonde en dus weg van de hemel leidt”.

* * *

Zeven jaar leven zij gelukkig met de twee kinderen waarmee hun trouw gezegd werd. *Zeven* jaar: hier raakt de dichter de *traditie*, zoals hij reeds deed met de terminologie aan de minne-poëzie ontleend (vgl. aant. bij vs 115). Zeven was bij alle volkeren een „heilig” getal. In volksliedren komt het veelvuldig

voor. — Na zeven jaar raken evenwel hun financiële middelen uitgeput. Zij moeten al wat zij bezitten verpanden; de armoe sluipst de woning binnen, de trouw vlucht uit 't hart van de jongeling. Beatris, verlaten, moet nu voor zichzelf en haar twee kinderen het dagelijks brood verdienen. 't Is of de invloed van 'n zevenjarig zondig leven en de materiële sfeer waarin zij geleefd heeft, het Godsvertrouwen in Beatris gedood hebben; want zij gaat nu „in een sondech leven”: om wille van haar kinderen! Toch laat het hemelse haar niet geheel los; want dagelijks bidt zij „die seven ghetiden van onser vrouwen”.

Dat sisi moeste bekeren
Uten sondeliken daden. (472)

Het is in deze uiterste nood, dat zij haar ziel uitstort, voor *Maria* eerst (vgl. vs. 205 e.v.), dan voor God. Het berouw brengt een geestelijke omkeer in Beatris teweeg en daarmee keert de helderheid van geest terug, die haar toch wezenlijk-vrome ziel doet inzien, dat zij zich liever het hoofd moet laten afslaan, dan nog één zware zonde te bedrijven. Nu geen materiële overwegingen zware zonde te bedrijven. Nu geen gedreven hebben; geen vermeer, die mede haar naar de zonde gedreven hebben; geen verkeerdbegrepen moederliefde meer, die om wille van de kinderen het brood der zonde wil eten; nu is er alleen nog het blanke vertrouwen in Gods genade en Maria's voorspraak. Haar val begon met een dwaling: „Ik kàn de bekoring niet weerstaan”; haar opstanding begint met het juiste begrip voor de verhouding van 't geestelijke en stoffelijke, een herteleefd vertrouwen en een diep berouw. Zoals toen de drang ener wereldse liefde haar noodlottig werd, zo wordt thans de drang ener hemelse liefde haar ten zegen.

Het innig gebed tot *God en Maria* getuigt van de betrekkelijke rust, die zij er reeds door won. Dáárdóór gaat haar gebed over in de *overweging* van langere duur, de overweging van Maria's goedheid, die nimmer een trouw Mariakind in de steek laat. Bedelend — vroeger schaamde zij er zich voor — trekt zij door het land. Is het wonder, dat haar voeten als vanzelf naar haar oude klooster gaan? In de nabijheid ervan vindt zij een nachterverblijf bij een vrome weduwe. Bedektelijk informeert Beatris naar haar oude klooster en vooral... naar zichzelf. Zij zegt dat zij gehoord heeft van een kosteres die veertien jaar geleden heimelijk het klooster verliet. Maar de verontwaardigde weduwe verdedigt.... Beatris: nooit heeft die in veertien jaren

haar plichten vergeten, tenzij . . . ze ziek was. Wat 'n fijn, menselijk trekje in Maria als Beatrijs' plaatsvervangster! Het wonder van het geval doet de spanning in Beatrijs' ziel toenemen. Zij informeert naar de ouders der kosteres; het zijn de hare! Nu begrijpt ze; ze schreit haar berouw uit en stort een innig gebed. Is het wonder, dat zij zo vervuld van dankbaarheid jegens Maria, zich thans weer *het eerst tot de H. Maagd* richt? ¹⁾ Maar toch, ook hier weer: door Maria *tot Jezus!* Zij zou in 'n gloeiende oven willen kruipen, kon zij er door van haar zonden bevrijd worden. Maar radeloos is zij nu niet! (vgl. vs. 222) Jezus hielp toch ook Gisemast, de goede moordenaar! Gods barmhartigheid is oneindig! Zo, overwegende, slaapt ze in. In de slaap krijgt zij een visioen: 'n stem spoort haar aan naar 't klooster terug te keren. Zij verneemt nu ook — officieel a.h.w. — hoe Maria haar hielp. Zou dit alles geen zinsbedrog zijn? Zij bidt God de stem „anderwerf” en „derde werven” (alweer 'n vooruifloppen!) te doen wederkeren. Driemaal, als in Karel ende Elegast. En evenals daár vraagt zij zich na de tweede maal af: „eest elfs ghedroch dat mi comt te voren?” Weer bidt zij tot *God en Maria* haar in deze moeilijke omstandigheden te helpen. Als de stem zich voor de derde maal laat horen — nu vergezeld van „enen over groten lichte” — neemt zij een kloek besluit: zij zal naar het klooster teruggaan!

Hoe heeft deze strijd, hoe heeft al deze ellende haar ziel gezuiverd van ieder wanbegrip. Hoe helder ziet ze haar weg, hoe groot is haar vertrouwen: geen angst nu om haar kinderen (vgl. vs. 452); een volkomen vertrouwen op Maria's hulp. Dan gaat ze: haar afscheid van de wereld die haar zo bedrogen heeft! Evenals in Karel ende Elegast de keizer de deuren van het kasteel wijd geopend vond, evenzo vindt Beatrijs de

1) In de „dagboeknotities van een arbeidsaalmoezenier” vertelt p. Futhymus van Iersel O.F.M.Cap. hoe een arbeider in een wederopbouwkamp hem zijn godsdienstige opgang verhaalde: „Ik zal u vertellen, Eerwaarde”, zo zeide mij de man, „voordat ik hier in het kamp kwam, was ik sinds enige tijd aardig in de goede richting. Ik bad toen elke avond enkele woorden tot Maria, de lieve Moeder Gods. Tot God Zelf durfde ik niet meer bidden, want u weet niet hoe slecht ik ben en hoe misdadig ik geleeft heb. Ik praatte met Maria, zodra ik onder de dekens lag en zei haar: „Wijs mij een weg uit het moeras omhoog”. Vanaf de eerste dag dat ik in het kamp was, heb ik dit nagelaten. Ik weet niet waarom. Maar vanavond begin ik er weer mee, dat belooft ik u”. Ziedaar de Beatrijs-legende in nieuwe, in moderne gestalte! Hoe diep-menselijk heeft de Beatrijs-dichter, blijkens dit modern verhaal, de ziel van de verloren Zuster doorschouwd!

kloosterdeuren ontloten: zonder gerucht komt zij weer in de zo vertrouwde omgeving; haar kloostergewaad en de sleutels vindt zij terug, op de plaats waar zij die 14 jaren geleden neerlegde en weghing. Zij dankt *God en Maria* uit de grond van haar hart, bidt voor haar kinderen en dan — 't loopt tegen middernacht — hervalt zij haar kloosterplichten. „Si sach clare lampen berren in allen hoeken”. Dat had Maria nog gedaan, voor zij haar kosteressedienst weer verliet voor de hemel. Beatrijs zel het begonnen werk voort; zij luidt de melten, de zusters komen ter kapel en alles verloopt, alsof hier geen zondig leven van veertien barre jaren zijn gelukkig einde gevonden heeft. En Beatrijs leeft in vroomheid en dienstbaarheid,

Maria te love, die men eert,
Der maghet van hemelrike,
Die altoos ghetrouwelike
Haren vrient staet in staden,
Alsi in noden sijn verladen. (864)

* * *

3. De legende is, veronderstelt men, hiermede ten einde. *Een later dichter* vond het evenwel nodig te verklaren: 1. hoe Beatrijs kwam tot de zuiverende biecht; hoe — via de biechtvader — in algemene trekken het gebeurde openbaar werd, en 2. hoe het met de kinderen affiep. Daaruit blijkt dat deze tweede dichter meer rationeel stond tegenover de legende.

Niet onmogelijk is dit tweede deel (vs 865-1038) dan ook van vrij wat later datum. Zijn dichter begreep niet meer, dat de legende werkelijk geheel af was. Maria was, als de „omnipotentia supplex”, concreet voorgesteld, en een andere bedoeling had de dichter blijkens z'n „proloog” niet. De verheerlijking van Maria was zijn enig doel geweest. En sprak het niet vanzelf, dat Beatrijs had gebiecht? Hoe had hij anders kunnen schrijven:

Dus was die sonderse bekeert. (859)

Van de noodzaak van de biecht was hij wel degelijk overtuigd. Beatrijs zelf zegt, dat op het Laatste Oordeel

alle mesdaet sal sijn ghewroken,
Daer en si vore biechte af ghesproken
Ende penitencie ghedaen. (505)

Ook voor het openbaar worden der wonderde gebeurtenissen was een verklaring onnodig.

't Is nl. waar, dat de tweede dichter met zijn toevoeging voldeed aan 't verlangen van 't verstand; maar geheel overbodig was het voor het menselijk hart; en het is duidelijk, dat wij een legende moeten opnemen door het gemoed; het verstand is te koel voor de warmte van een dergelijk verhaal. Met het relaas over de lotgevallen van Beatris's kinderen is het juist eender gesteld. Het bevredigt de rationeel ingestelde lezer; maar voor de ideale lezer — die een Mariakind moet zijn, in de voorstelling van de dichter — valt het geheel buiten de eigenlijke legende. Maria's moederlijke liefde was al zo overtuigend gebleken; zou zij de arme kinderen aan hun lot overlaten? Men heeft gedacht in Beatris's grote moederlijke (die inderdaad overal blijkt, b.v. r. 452-3, 780 vlg. en r. 843-4) een argument ervoor te kunnen vinden, dat het hele gedicht van één dichter is. Maar Beatris's grote vrouwen — ook op dit punt — behoort eveneens het vrouwen van de lezer te zijn: God redt niet, door Maria's voorspraak, de moeder, om daarna de kinderen te doen ondergaan in ellende. Zegt Beatris zelf niet:

(ic) wille mijn kinder beide gader
Bevelen gode onsen vader.
Hi salse wel bewaren. (773)

Indien de tweede dichter „verklaren” ging, waarom vertelde hij dan ook niet, wat er met de jongeling is geschied? Hij heeft het niet gedaan; toch is dit evenzeer een vraag die 't nieuwsgierige menselijke verstand zich stelt.

Nog een bewijsgrond voor de tweedeligheid van het gedicht menen we te mogen zien in het feit dat in 't slot pas Beatris's naam wordt genoemd (1029). Hier is weer sprake van bevrediging van het verstand. En tenslotte doet ook het visioen nogal rationeel, „uitgedacht” aan.

* * *

Intussen: het feit ligt er nu eenmaal, dat een uitbreiding aan het verhaal gegeven is. Naar deze voorstelling ging de weduwe met de twee kinderen naar 't klooster en ontving daar de verzekering, dat 't hen aan niets ontbreken zou: Gheberst hen yet, laet mi welen (898), zegt de abdis.

Ondertussen knaagde de onrust aan Beatris's geweten. Toen op zekere dag 'n abt z'n jaarlijkse visitatie hield, verscheen haar in 'n visioen een jongeling, die een dood kind in de armen hield. Hij wilde dit doen spelen met een appel. Dat was voor Beatris een raadsel. Maar de jongeling verklaarde: dat God evenmin haar boete zag, als dit dode kind de appel. Toen biechtte zij. En de abt verhaalde in een sermoen wat Beatris beleden had, maar „wisliske” (1008).

Toen de abt vertrok, nam hij de kinderen met zich mee en voedde hen op tot heilige kloosterlingen.

WAARDERING

4. De Beatrisjlegende (tot vs 864) is *volkomen harmonisch opgebouwd*. Laat ons daartoe de personen van Beatris en haar geliefde nader bezien. Beiden waren van voorname afkomst. Van Beatris lezen we:

Si was hovesche ende subtiyl van zeden.

Daarbij: zij was in 'n „convint van ioffrouwen”.

De jongeling kwam op z'n „rosside” naar 't klooster en bracht met zich „V. e pont wit selverijn”. Hij koopt voor Beatris rijke kleren, gebruiksartikelen en sieraden. W.s. leefden zij op te grote voet, waardoor na zeven jaren alles opgeteerd was. Vooral van de praalzieke en levenslustige jongeling is dit niet verwonderlijk, terwijl anderzijds Beatris vroeger geen materiële zorgen gekend had.

Beatris was vol liefde voor haar „ridder”; ook hij had haar zeker lief, maar hij was een zwakke wereldling, die vooral naar buiten leefde.

Het is juist één der vele schoonheden van het gedicht, dat deze personen zo zuiver tegenover elkaar gesteld zijn; waar, levend en zonder overdrijving. De jongeling staat niet zó reëel voor ons als Beatris; hij zweeft tussen individu en type.

Beatris is individu, waarachtig en geheel mens. Dat juist doet een zuivere verhouding ontstaan. Beatris immers moest zijn een ziel, waarin een tragische strijd wordt uitgevochten en een moelijke overwinning wordt behaald, een overwinning dank zij

Maria's voorspraak. Zij kon dan ook niet anders dan zeer psychisch-reëel worden gegeven. De jongeling d.e.t. heeft geen eigen leven te leiden; hij is slechts de tegenspeler van Beatrijs, die de stoffelijke inhoud moet helpen vormen. Daartoe is hij onmisbaar. Bovendien stelt zijn liefde die van Beatrijs in het juiste licht; de tegenstelling accentueert: bij Beatrijs géén zinnelijke liefde, bij haar géén verlangen naar weelde, géén drift naar het uiterlijk, geen overdaad van woord en kleed. Beatrijs be- minde waarachtig, zij was gelukkig als hij maar bij haar was; dat was het enige waarnaar zij verlangde; haar woord was een- voudig en oprecht.

Tenslotte staat de ontrouw van de jongeling tegenover de trouw van God. Om het laatste verlegenwoordigt hij de wereld, over wier ontrouw in zo menig geestelijk lied wordt gezongen. Ver- gelijk b.v. r. 302 van ons gedicht met de tweede regel van de tweede strofe van het lied op blz. 25.

Van Beatrijs gaf de dichter een ontwikkelingsbeeld der ziel, door twee belangrijke momenten van haar leven begrensd. Had hij dit ook gedaan met de jongeling, dan zou onze aandacht voor Beatrijs minder levendig geweest zijn. Het is diezelfde zin voor harmonie, die de jongeling en de kinderen uit de gezichtskring van dichter en lezer verdwijnen doet... als zij hun taak voor het verhaal hebben verricht. Men begrijpt, dat door het toe- voegsel van de tweede dichter ook aan deze waarde afbreuk

wordt gedaan.

Die zin voor harmonie komt duidelijk uit, waar hij— ondanks alles — sympathie wekt voor Beatrijs. Juist de hoofdzaken wor- den breder uitgesponnen; de bijzaken slechts even aangeduid. Geen opzettelijk pleidooi voor Beatrijs, maar vele kleinere trekjes, die het meegevoel opwekken: hij laat ons vermoeden dat zij te vroeg naar 't klooster is gegaan, hij deelt mede dat zij de jongeling vanaf haar 12e jaar genegen was en dat de liefde een haast onweerstaanbare kracht is; in haar zondig leven toont zij duidelijk de weerzin, die haar daartegen vervult.

Aan haar zielenadel twijfelt men geen moment, het hele gedicht door. Immers zij valt wel in zonde, maar het zijn nooit lage mo- tieven die haar drijven: eerst de hoogstaande liefde voor de jongeling, daarna haar moederliefde.

Op dezelfde wijze zal later (15e eeuw) de dichter van de ge- dramatiseerde Marialegende, het mirakelspel Mariken van Nieumeghen, sympathie voor zijn hoofdpersoon wekken. De duivel weet haar te verlokken door kennis en wetenschap te

beloven. Uit dit laatste — de drang naar kennis — blijkt echter dat dit toncelstuk dichter bij de nieuwe tijd, de Renaissance, staat. Ook uit het realisme. Tegenover het krachtig realisme b.v. waarmee in de herbergscene Marikens leven met de duivel wordt beschreven, staat de lieflijke bescheidenheid van het 13e-eeuwse gedicht, waarin over Beatrijs' zondig leven maar met enkele verzen wordt gerept.

De uitnemende psychologische voortgang van 't verhaal is uit de algemene beschouwing al wel gebleken. Daarnaast dient nog gewezen te worden op de rijke afwisseling van eenvoudige ver- haal, opmerkingen van de dichter, dialogen, natuurbeschrij- vingen en gebeden en op het *sobere en heldere woord*, dat op zeer weinige uitzonderingen na (b.v. 't overbodige vs. 30 — 't verwarde 247-248 — de stoplappen in 507 en 719) overal te vinden is. Hoe sober en toch hoe rijk is niet deze natuurbe- schrijving:

Dus quamen si den telt ghevaren

Smorgens aan een foreest,

Daer die voghele hadden feest.

Si maecten soe groet ghescal,

Datment hoerde over al.

Elc sanc na der naturen sine.

Daer stonden sone bloemkine

Op dat groen velt ontploken,

Die sone waren ende suete roken.

Die loecht was claer ende sone. (337)

Beatrijs stamt uit de bloeiperiode van de Middelnederlandse geestelijke literatuur, de dertiende eeuw (dat blijkt b.v. uit de hoofse, idealistische geest) en is het werk van een groot kunst- naar. Niet alles is nieuw in zijn werk, maar dat hoeft ook niet: de Middeleeuwse letterkunde bewijst het. De dichter zegt dat hij de stof niet zelf heeft gevonden (r. 14-15). En de traditie speelt ook hier een rol: zo zijn het 2 maal *zeven* jaren dat Beatrijs in de wereld leeft; de stem waarschuwt haar *drie* maal; de jongeling spreekt de artificiële taal der minnelijck; zelfs Beatrijs ontkomt daar niet geheel aan: zij spreekt van „der minnen beken”, „der minnen strael”; „vercoren lief”; de jonge- ling spreekt tweemaal van „vrouw Venus”¹⁾; hij vergelijkt hen

¹⁾ Men ziet dat deze Griekse Godin der liefde niet pas met de Renaissance haar intrede doet in onze literatuur.

beiden met „twee seone bloemen” die „vervallen ende verbleeken”; zij komen samen onder ’n „eglentier”, e.d.m. (zie aant. bij vs. 115).

Men heeft de Middeleeuwen wel van overdreven Mariaverering beschuldigd. Wie bewijzen voor het tegengestelde zoeken wil, vindt ze in de Beatrijs. Terwijl dit nog wel een Mariaverhaal is, is de Mariaverering hier toch zeer zuiver, zoals de Katholieke Kerk die leert; nergens staat Maria boven God. De gebeden, die Beatrijs stort, zijn in dit opzicht welsprekende getuigen: twee maal bidt zij tot God alléén, overigens steeds tot Maria en God. Op drie plaatsen bidt zij eerst tot Maria, maar we hebben gezien hoe dit juist zeer fijn gevoeld is van de dichter; op deze momenten van Beatrijs’ leven is dit volkomen begrijpelijk.

DE DICHTER

5. De dichter der eigenlijke Beatrijs is een groot kunstenaar geweest. Hoe was zijn naam? We weten het niet. Diederic van Assenede — bewerker van de ridderroman „Floris ende Blancefloer” — is er gezegd; op grond o.a. van een gelijksoortige opvatting der liefde zoals die door onze dichter verkondigd wordt (in vs. 43 e.v. en 62-64) n.l. dat haar invloed onweerstaanbaar lijkt; ook omdat in Bievrliet een Wilhelmiënklooster bestond, waarmee Diederic van Assenede relaties had. Daar zou dan „de begheven Willemijn, broeder Ghijsbrecht” hebben gewoond. Toch zijn ons te weinig nauwkeurige feiten bekend om Diederic van Assenede de dichter van onze Beatrijs te kunnen noemen. Een dergelijke opvatting der liefde, als hierboven bedoeld, is te algemeen-menselijk, dan dat zij als bewijs zou kunnen dienen. Daarbij: de Beatrijs vertoont ook grote overeenkomst met Karel ende Elegast, en men zou dan ook de dichter hiervan wel de schrijver der Beatrijs kunnen noemen. Zo b.v. komt Beatrijs door list achter de waarheid omtrent de gebeurtenis in het klooster tijdens haar afwezigheid; een dergelijke wijze van doen tref ons in Karel, als hij Elegasts gevoel en kennen t.o.v. van de keizer. Driemaal wordt Beatrijs aangespoord naar haar klooster terug te keren; driemaal werd Karel aangespoord te gaan stelen. En zoals Karel, „vakede al luttelkijn”, zo „quam een vaece in haar lede”. Zoals Karel zich afvroeg na de tweede

aansporing: „eest alfsgedbroch dat mi quelt?”, zo vroeg Beatrijs zich eveneens na de tweede aansporing, af: „eest elfsghedbroch, dat mi comt te voren?”. Ten slotte: zoals Karel ende Elegast een ridderverhaal is, gebouwd op vertrouwen in God, zo is Beatrijs een verhaal, gebouwd op vertrouwen in Maria.

Dit alles ligt evenwel zozeer in de geest en de manier der Middeleeuwen, dat identiteit van beide dichters zo niet bewezen wordt. Zeker is, dat de Beatrijs-dichter een fijne geest was, een vroom man, die de wereld en de zielen kende. De wereld: zie maar eens de beschrijving der kleren en sieraden, die de jongeling voor Beatrijs kocht (166 e.v.). Men voelt: hij heeft daar geen moeite mee. We wezen er reeds op hoe hij de terminologie der ritterlijke minnelyric goed kende. Ook de situaties wijzen op dit laatste, al kan zo iets ook door gelijksoortige omstandigheden worden verklaard:

Hij ghinc sitten voer Ifensterkijn (97), lezen we. De hoogste liefde die de jongeling zich denken kan, is die van een „keyserinne” (318).

Voor al echter kent de dichter de zielen. Hij zal misschien een priester geweest zijn, die putte uit de droevige, maar rijke ervaringen van de biechtstoel. Dat verklaart ook zijn sympathie voor Beatrijs, zijn voortdurend pleiten voor haar. In de biechtstoel vooral kan hij dat diepe begrip van de ontzettende strijd in Beatrijs’ ziel, en het innige medelijden met haar hebben gevoelt. Dat verklaart waarom hij zo vlug heenloopt over haar schone gestalte:

„Dats een dine dat niet en dochte”.

Daarom kent de dichter ook zo goed de kloostergebruiken. Hoe zuiver katholiek zijn opvatting was omtrent de Mariaverering, is reeds in het licht gesteld.

POPULARITEIT

6. De Beatrijslegende was ongemeen populair in de Middeleeuwen: er zijn ’n kleine zestig Middeleeuwse documenten van over, waarvan de oudste geschreven zijn in het Latijn. Deze zijn van de hand van de Cisterciënser-prior Caesarius van Heisterbach. Hij maakte vele inspectiereizen met zijn abt en heeft zo

kunnen puffen uit vele mondelinge en schriftelijke bronnen. Het verhaal moet natuurlijk ergens ontstaan zijn en op een bepaalde wijze. Waar? En hoe? Daarover weten we niets. Mogelijk heeft inderdaad een dergelijk „mirakel” plaats gegrepen; misschien is het de literaire schepping van één persoon; ook kan het om een utilitaristische reden zijn ontstaan. Dit is niet uit te maken.... Een feit is evenwel z'n grote populariteit. Dat laat zich begrijpen van zo'n fijne vertelling; maar meer nog, als we bedenken, dat de *Mariaverering* in de Middeleeuwen een hoge vlucht had genomen.

De Katholieke Kerk aanbidt God, Zij vereert de heiligen, en onder deze vnl. de H. Maria, omdat zij Gods Moeder is. Afbeeldingen in de catacomben getuigen hoe vanaf de allereerste tijden de Mariaverering bestond. Ook schriftelijke bewijzen zijn daarvoor aanwezig. De grote stoot werd gegeven door het Concilie van Ephese (431), waar tegenover de loochening van de ketter Nestorius duidelijk werd verklaard, dat Maria waarlijk de Moeder van God is. Talrijke Mariakerken en -kloosters, beeldhouwwerken en schilderstukken, Mariafeesten en -orden, bewijzen, hoe diep deze verering in de zielen der gelovigen verankerd lag. Ook de letterkunde toont de reflex ervan. De grote didactische dichter der 13e eeuw, Jacob van Maerlant, schreef vijf strofische gedichten van geestelijke aard, waarvan er twee geheel aan de Moedermaagd zijn gewijd n.l. „*Van den vijf Vrouwen*” (= *vreugden*) en de *Disputacie van den Crucé*.

Vooraf toont zij zich in de overtalrijke Mariatiederen en -legenden. Van ieder één voorbeeld.

Het lied is van de bekende volksprediker, Jan Brugman (15e eeuw):

Ic heb ghejaecht mijn leven lanc
 Al om een joncfrou scone,
 Die alreosetste wijngaerfranc,
 Die daer is in shemels trone.
 Met engelen is si om beset,
 Ic en can daer niet bi comen:
 Mijn sonden hebbent mi belet,
 Des ic mi mach bedroven.

Ic bin verdoelt op deser jacht,
 Die werelt heeft mi gheloghen ¹⁾;
 Ghenoecchte heb ic seer gheacht,

¹⁾ Vgl. vs. 302.

In wanen bin ic bedroghen;
 Rijkeit ende lof heb ic ghemint
 Ende edelheit uutvercoren;
 Int jaghen bin ic dus verblint,
 Den wech heb ic verloren.

Ic wil opstaen, tis meer dan tijt,
 Ende soeken hèm alleine,
 Des joncfrouws soen, diet al verblijt:
 Jesus ist dien ic meine.
 Hi is den wech, als men verlaert;
 Ic wil mi tot hem keren;
 Den rechten wech ter joncfrou waert
 Mach ic noch aen hem leren.

O Jesu Heer, nu bid ic di
 Uut al mijns herten gronde,
 Van sonden wilt mi maken vri,
 Dats nu ende tallen stonde!
 Doet mi die pure moeder dijn
 Met suverheit aenscouwen,
 Doer haer wilt mijns ghenadich sijn,
 Ic wil haer dienen met trouwen.

Der engelen vroecht, wilt op mi slaen
 Dijn ontfermhertighe oghen!
 Ik heb u grotelic misdaen,
 Des is mijn hart in doghen.
 Ghi sijt der sondaers toeverlaet
 Ende troestersee der armen.
 Ghi sijt die gheen daert al an staet,
 Wilt mijns doch nu ontfarmen!

Mijn vrienden, maghen ende scat ¹⁾
 Die sullen mi beswiken,
 Die scriftuur bewijst wel dat:
 Ic moet alleine gaen striken ²⁾.
 O moeder Gods, daer om wilt staen

¹⁾ Vergelijk de personificaties in de moraliteit Elekerlijc (eind 15e eeuw).

²⁾ heengaan

BEWERKINGEN

Bi mi, als ic sel sterven.
Want ic moet loen naar werc ontfæen.
Wilt mi ghenade verwerven!

Die dit liedekijn eerstwerf sanc,
Is zeer ghequetst van binnen ¹⁾;
Sijn vleise heeft hem gemaect so cranc,
Dat hi is flau van minnen.
O Jesus die dranc den bitteren dranc
Ant cruus om smenscen wille,
Behoede ons van de hellen stanc
Ende van des duvels quelle!

En nu een legende, waarin verhaald wordt van een zondaar, die aan zijn devotie tot Maria zijn redding dankte: Daar was een ander ridder ende was seer onreyn van leven. Mer hi plach alle daghe te lesen voor den eten vijftich Ave Mariën der moeder gods ter eren. Op een tijt hadde hi dat vergheten ende het was maalkijt. Ende doe hijt dochte ghinc hi inder kerken ende hi begonde te lesen Ave Maria. Ende in dat lesen so wort hi ontslope. Doe openbaerde haer maria onse lieve vrouwe²⁾. Ende brochte hem costelike spise in een onreyn vat. Ende si seide totten ridder: „eet!” Die ridder seide: „ic en machs niet eten overmits die onreynicheit des vates.” Doe seide maria onse lieve vrouwe: „Mi hadde oec seer wel behaghet die vijftich Ave mariën mer om die onreynicheit des vates so en ist mi niet ontfankelic”. In deze sfeer hoort onze Beatris thuis. Men zal al wel lastbare punten van overeenkomst hebben opgemerkt. 'n Legende, die ook parallellen met de Beatris vertoont, maar niet zo diep gaat, meer aan uiterlijke gebeurtenissen blijft hangen, is het verhaal van Theophilus, dat we hier vermelden omdat Beatris er zelf naar verwijst (519). De sfeer, waarin dit genre alleen kan bloeien, is de sfeer van een katholieke Mariaverering. Wie een vast geloof bezit in de macht van de H. Maagd, wie een diep vertrouwen heeft in haar goedertierenheid, en daarbij vervuld is van een innige liefde tot deze hoogste der Vrouwen, die alleen bezit, wat deze legenden kon doen ontstaan. Voor zo iemand zijn zij meer dan literair-mooi, voor zo iemand zijn zij een realiteit. Daarom vinden ze hun schoonste bloei in de Middeleeuwen.

¹⁾ Vgl. '1 lied op pg. 25.

²⁾ Vgl. '1 visioen in de Beatris.

Ook na de Middeleeuwen treffen we de Beatrislegende nog veelvuldig aan ¹⁾. Omdat de Middeleeuwse geest evenwel verdwenen was, kon zij niet meer tot bloei komen. In zeer vele gevallen is er niet meer dan staafse navolging. En als er al eens iemand was, die de legende-sfeer begreep en beleven kon, dan ontbrak het nog aan 't artistieke talent. Zo gebruikte Adriaen Poiriers (1605-1674) het verhaal, moraliserend over het onbestendige van de onreine liefde. Het zwaartepunt valt dan dus niet meer op 't hemelse ('t wonder), maar op 't aardse. In onze eigen tijd zien we het ook. Daar is b.v. *Ik dien* door Herman Teirlinck, „een spel in drie bedrijven ter verheerlijking van zuster Beatris” (1924). Het moge een knap spel zijn, als bewerking der Beatrislegende is het geheel mislukt. Teirlinck vermocht niet te leven in de sfeer, waarin zij alleen ontstaan en bloeien kan.

Iets anders is het met de bewerking van Felix Rutten: *Beatris-Mystertespel in vier tafereelen* (1920, 2e dr.) Rutten begreep wel de Marialegende; hij heeft alleen getracht, haar psychologisch te verdiepen. Daarin is hij ook voor een deel ongetwijfeld geslaagd. Men lette er eens op, hoe in de aanvang Beatris zichzelf weerspiegeld ziet in de bloemen:

BEATRIS (die een korf met bloemen vult)

Wat staart gij met uw strakke bloemgezichten
Mij peinzend aan, als zaagt gij in de ziel, —
Margrieten met uw wijdgeplooiden kraag,
En gij, fluweelige violenooogen:
Peilt gij dan de gedachten van een mensch,
En weet wat onrust woelt in zijn gemoed? —
Maar dit is beuzelpraat. — Mijn werk is klaar.
Nu fluks naar de kapel den volten korf
Maria, voor haar feest te voet gezet. —
Maar ... laat de reseda de groene kopjes
Niet hangen als in droefheid? — Zoete geur,
Hoe draagt gij op uw donzen wiek de ziel
Naar schone verte van herinnering....
Ik sluit mijn oog, en zie: daar is de tuin,

¹⁾ Van de buitenlandse schrijvers noemen we slechts de Spanjaard Lope de Vega, die er 'n drama over schreef (1610), en de Belg Maurice Maeterlinck (Soeur Béatrice, 1901, oorspronkelijk als libretto voor muziek).

Waar Beatrijs gelukkig was, . . . een kind
 Dat vinders jaagt, en denkt, dat héél het leven
 Is als de tuin van 't ouderlijke huis,
 Terwijl de zon zijn klimmend dak bestraalt . . . —
 Dit is geen tijd voor droomen, kosteres.
 (Zij brengt de bloemen in de kapel).

Men zal echter tevens opmerken, dat de taal te artificieel, te gekunsteld is. Wat nu de psychologische motivering betreft: teneinde de ontrouw van ridder Valentijn t.o.v. Beatrijs te kunnen verklaren, voerde Rutten een dienstvrouw Machteld in, om wie Valentijn Beatrijs in de steek laat; om Beatrijs' strijd sterker te beelden, worden een tuinman, een oude zuster en twee koor-knaapjes ingevoerd; maar . . . psychologisch voldoet dit niet. Door personen op 't voorplan te brengen, die evenzeer als Beatrijs onze aandacht vragen, raakt de zuster zelve op de achtergrond, althans: zij wordt niet meer beschenen door dat heldere licht, dat de Middeleeuwse dichter om haar wist te toveren. Die verdeelde belangstelling — en van de dichter en van de lezer — veroorzaakt een onevenwichtige bouw, in tegenstelling tot het 13e-eeuwse berijmde verhaal, waarin alle personen zo zuiver naar hun belangrijkheid afgewogen zijn. Het punt waarom het hierbij gaat, is dit: de menselijke kant der Beatrijslegende heeft te zeer de aandacht van de moderne kunstenaars gehad; dat wilden zij verklaren. Zij begrepen niet, of althans niet voldoende, dat het wezenlijke er van was de andere zijde: de werking ener hemelse kracht. En deze behoeft geen verklaring, maar onderstelt en in kunstenaar en in lezer — het geloof in de werking dier kracht. Vandaar dat Teirlincks bewerking wel mislukken moest; vandaar dat die van Rutten beter had kunnen sragen (en oneindig beter dan „Ik dien" geslaagd is!); vandaar dat de „bewerking" van Herman van Overbeke het best voldoet en die van P. C. Boutens mislukt is . . . als bewerking der Beatrijslegende wel te verstaan!

Over deze beide laatste nog een enkel woord. De bewerking van *Herman van Overbeke* (1925) is getiteld „Beatrijs. Dramatisch verhaal der middeleeuwse legende volgens den tekst van het Haagsche handschrift / naar oude wijs / met aanpassing van oude wereldsche / en kerkelijke liederen / voor het toneel bewerkt / in vijf handelingen met vóór- en naspel". / Daaruit blijkt reeds hoe Van Overbeke zijn taak heeft opgevat.

Geen nieuwe personen worden ingevoerd, tenzij ze liggen in de aard van 't verhaal, geen nieuwe tekst wordt geschapen; de Middeleeuwse tekst is trouw gevolgd. Alleen heeft deze Gentse regisseur door een toneelmatige indeling en het inschuiven van kerkelijke en wereldse liederen getracht, het geheel te dramatiseren. Als het doek rijst, horen we het kleppen der klok voor het lof; de zusters zingen het Regina Coeli, en dan spreekt „de Abt" de proloog (vs 1 t.m. 64); na het lof luisteren we naar Beatrijs' klacht (vs. 65 t.m. 74), waarna in de verte een klagende stem zingt het Middeleeuwse lied:

Ghequet ben ie van binnen,
 Duerwondt mijn hert so seer,
 Van uwen ganscher minnen
 Ghequetst so lanc so meer¹⁾.

De Varende Ghesellen, zangers van dit lied, zijn op deze wijze onbewust bondgenoten van salan, die daarmee Beatrijs' gedachte krachtiger op haar wereldse liefde richt. Zo is de hele Beatrijsgedramatiseerd. Het grote voordeel dezer bewerking is ongetwijfeld, dat zij en de harmonische bouw en de eenvoud en soberheid der legende bewaart. De kerkelijke liederen, en eveneens de wereldlijke, ondersteunen nog de tekst en scheppen de sfeer, waarbinnen het verhaal leven en bewegen kan; het gebeuren kon zo, zonder schade aan de kern der legende, voor het voetlicht worden gebracht.

Boutens bewerking (1908), ofschoon terecht geroemd om haar taalschoonheid en de zuivere beschrijvingskunst van al het uitwendige in de Beatrijsgeschiedenis, moet mislukt heten. Naar Boutens' voorstelling was Beatrijs' „doen één zuitre vreugd":

Een orgel dat speelt zacht en ver
 Zijn hymnen aan Maria's deugd:
 O Hemels Deur, o Morgenster!

Tot Beatrijs op een dag, dat zij uitging naar „waar smart haar blijdschap riep", een ridder ontmoette:

Haar bloed bonsde in haar oor en slaap
 En de gouden pijn stak in haar hart
 Om het helder oog van den slanken knaap
 En zijn *ongetrooste smart*.

¹⁾ Zie voor de melodie: Ons Volkslied. A. de Klerk, J. Mul en H. Strategier. Uitgeverij De Toorts. Deel II, pg. 90.

Zoals zij uitging om bedroefden op te beuren, zo wilde zij de ridder volgen:

Zoo loog die zoete Beatrijs,
Rustig en recht als een die weet,
Haar nachtelijke onzeekre reis
Naar 't hart dat om haar leed.

Want 's avonds, toen zij de „donkere poort” niet had gestolen
zoals gewoonlijk, maar naar buiten was getreden:

‘Toen door haar wondzeer harte sneed,
Als een pijl die door de klaarte schoot,
Van een verdoolde meeuw de kreet?
Van ziel in nood?

Toen moest (?) zij heen. Haar kloosterklaren lei ze aan Moeders
voet „*en bijna bij*”, ging zij de onbekende toekomst in. ‘t Maria-
beeld wordt levend en neemt Beatrijs’ plichten waar.

Maar eens, een zonnigen Meiedag,
Wist zij haar wereldsch werk verricht:
Zij rees ter andre reis en zag
Haar nieuwen plicht.

Haar terugkomst in ‘t klooster geschiedt in een feest van wonder
licht en licht geluid:

Zij hoorde den klank van veel en luit
Op de doorzongen lucht.

Kwam Beatrijs nu een schuld uitboeten? En wàs zij wel schuldig?
De dichter zegt:

Zoo stond *onnoozle* Beatrijs
Verheerlijkt met Maria meê.

Beatrijs sprak met niemand over wat was geschied. Zij deed
haar werk als vroeger; haar doen was als weleer „één zuivre
vreugd”. Tot zij stierf!

Doch weinig zonnen stegen, en
Daar kwam een pelgrim moede en grijs,
Die vroeg den laatsten zegen en
Zijn graf naast Beatrijs.

Hij deed zijn sober kort verhaal
Dat telde de jaren van Mei tot Mei,
Voor al de zustren in de zaal,
En toen verstonden zij.

Daarmee is de legende — of, zoals Boutens zegt: de sproke —
ten einde. In een soort epiloog leren we de mening van de dichter
over het „gebeuren” nog duidelijker kennen. Naar zijn voorstel-
ling keurde de H. Maagd Beatrijs’ handelwijze goed. In ‘t verhaal
zelf vinden we daartoe dezé aanwijzing: toen Beatrijs heenging
„reek Maria bezorgden groet, *maar geen verwijf*”. In de „epi-
loog” zegt hij, dat geen heilige had, met Maria, „*zoo teêr geheim*”.
Toch spreekt Boutens nog van berouw. Dit is inconsequent! Hier
vertoont zich — onbewuste — invloed van ‘t Middeleeuws
verhaal.

Als alle poëzie van Boutens is ook dit gedicht van een grote
vormschoonheid. Echter: het is niet meer een legende, zeker niet
de Beatrijslegende. Boutens heeft die niet begrepen, en vermocht
derhalve ook niet de legendesfeer te scheppen, waarin zo’n ver-
haal slechts leven kan. De kern der legende is hem ontgaan. Hij
heeft alleen enkele uiterlijke feiten van „het gebeuren” der
Beatrijs tot een oppervlakkig liefdesverhaaltje aaneengeregen.
Zij was voor Boutens enkel een stof, waarop hij z’n techniek
en vorm-vaardigheid kon botvieren; hoogstens vond hij ‘t
ietwat mysterieus. Wie het gedicht als legende, of zelfs maar
als eenvoudig verhaal beziet, kan het niet anders dan een
mislukking heten. Op het eind van het werk is er feitelijk
niets gebeurd. Dat blijkt ook uit de bouw. De beginstrofe van
‘t eigenlijke verhaal (Zij was de jongste der zustren al....) en
de daarop volgende strofen worden aan ‘t eind herhaald (Zij
bleef de minste der zustren al....). Men vraagt zich af: wat is er
toch met die ridder? Wat was Beatrijs’ taak gedurende haar
afwezigheid? Waarom keerde zij terug? Inderdaad heeft dit alles
meer van een sprookje dan van een legende, zij het dan van een
slecht gelukt sprookje! Alle meesterschap van vorm kan dit ver-
grijp tegenover de Beatrijsstof niet goed praten¹⁾.

¹⁾ Het gedicht is door de Nederlandse componist Alex. Voormolen (geb.
1895) als declamatorium bewerkt. D.w.z. hij heeft het voorzien van
muzikale inleidingen en tussenspeelen (voor piano) en laat op verschillende
plaatsen begeleidende pianomuziek het ritme van de gesproken tekst
volgen of als achtergrond dienen. Zijn moderne, impressionistisch klin-
kende, maar in wezen echt romantische muziek past goed bij de sfeer van
‘t gedicht en accentueert bovendien de herthalingen, waarvan hierboven
sprake was.

Van de hier besproken bewerkingen zijn die van Teirlinck en Boutens geheel mislukt; beter geslaagd is die van Rutten, nog beter die van Herman van Overbeke, omdat die zo dicht bij het Middeleeuws verhaal bleef. Geen overtreft dit laatste, dat èn als legende èn qua vorm voortreffelijk moet genoemd worden.

L I T T E R A T U U R

- Robert Guiette: *La légende de la sacristine*. Paris, Champion 1927; p. 118 en 119 vindt men een bibliografie (onvolledig, maar voldoende) der Mnl. Beatris. Vgl. Ts. v. T. & L. 1930 p. 132 e.v.
- D. A. Stracke S.J., *Over Beatris*, Leuvense Bijdr. XVIII en XIX.
- D. A. Stracke S.J., *Beatris in de Wereldletterkunde*, Kath. Vl. Hoogeschool-uitbreiding no. 278, N.V. Standaard-boekhandel, Brussel 1930.
- H. P. J. M. Ahsmann, *Le culte de la sainte Vierge et la littérature française profane du moyen âge*. N.V. Dekker Van de Vegt en J. W. van Leeuwen, Utrecht-Nijmegen z.j. (1930), p. 4-46 (Le culte de la vierge et son évolution au moyen âge).
- Jos. J. Gielen, *Over Beatris*, Leuvense Bijdr. XXIII.
- L. A. Verhofstede, *Beatris*. Antwerpen. Uitgeverij „De Vlijp” 1947 (met medewerking van J. van Mierlo S.J., G. J. Lieltinck en Rob Roemans).
- G. Kazemier, *Het slot van Beatris*. N. T. XLII.

B E A T R I J S

- Van dichten comt mi kleine bate.
Die liede raden mi dat ict late
Ende mine sin niet en vertare.
Maar om die doghet van hare,
Die moeder ende maghet es bieven,
5 Hebbic een scone miracle op heven,
Die god sonder twivel toghede
Marien leren, diene soghede.
Ic wille beginnen van ere nonnen
10 Een ghedichte, god moet mi onnen,
Dat ic die poente moet wel geraken
Ende een goet ende daer af maken,
Volcomelije na der vaerheide,
Als mi broeder ghijsbrecht seide,
15 Een begheven willemijn;
Hi vant in die boeke sijn.
Hi was een out ghedaghet man.
Die nonne, daer ic af began,
Was hovesche ende subtyl van zeden;
20 Men vindt ghene noch heden,
Die haer ghelijct, ic wane,
Van zeden ende van ghedane.
Dat ic prisede haar lede,
Sonderlinghe haer scoenhede,
25 Dats een dinc dat niet en dochte.
Ic wille u segghen, van wat aanbochte
In plach te wesen langhen tijt:
Int cloester daer si droech abijt,
Costeresse was si daer,
30 Dat seggic u al over waer:
Sine was lat no traghe.
No bi nachte no bi daghe.
Si was snel te haren werke;
Si plach te ludene in die kerke;
35 Si ghereide tlicht ende ornament
Ende dede op staen alt covent.

1. ¹ dichten haart mij (stechis) een gering-gevoegen.
2. die liede: de mensen.
3. sin: geest. vertare: (vortere), vermoede.
4. doghet: goedheid.
5. op heffen: spreek uit; Mariën; diene
6. Marien: die Zijne Moeder was.
7. soughede: die Zijne Moeder was.
8. ere: eere (eue).
9. onnen: verlenen (eig.: gunnen). moel: moege.
10. dat ict alle onderdelen behoortlijk moege uleenzatten.
11. dat ict alle onderdelen behoortlijk moege uleenzatten.
12. en het tot een goet einde brengen.
13. als: zoals.
14. ¹ Wilhelmsdepater (of broeder); ¹ n kloosterling van de orde van de H. Willem (van Maleval); *begheven*: die de wereld verlaten heeft, kloosterling.
16. want: vond ¹
17. *ghedaghet*: bejaard.
18. was beschaafd en kies in haar nieren.
22. *ghedane*: gesialte.
24. *sonderlinghe*: speciaal, vnl.
25. *dochte*: zont betamen.
28. *droech abijt*: kloosterlinge was. vgl. vs. 207, 232 en 581.
30. dit vers is niet meer dan de vulling van een blaad in ¹ *berijnde* verhaal.
31. *lat* en *traghe* zijn synoniemen. *no*: noech.
35. *ghereide*: gereed maken.
36. *alt covent*: ¹ hete klooster.
H. Willem (van Maleval); *begheven*:

Dese ioffrouwe en was niet sonder
Der minnen, die groot wonder
Pleecht te werken achter lande.

- 40 Bi wilen comter af scande,
Quale, toren, wedermoet;
Bi wilen bliescap ende goet.
Den wisen maect si oec soe ries,
Dat hi moet bliven int verlies,
Eest hem lief ofte leet.
Si dwingt sulken, dat hine weet
Weder spreken ofte swighen,
Daer hi loen af waent gheerighen.
Meneghe worpt si onder voet,
Dic op staet, alst haer dunet goet.
Minne maect sulken milde,
Die liever sine ghiften hilde,
Dade hijt niet bider minnen rade.
Noch vintmen liede soe ghestade,
55 Wat si hebben, groot oft elene,
Welde, bliescap ende rouwe;
Selk minne hetic ghetrouwe.
In constu niet gheseggen als,
60 Hoe vele ghelux ende onghevens
Uter minnen beken rommen.
Hier omme en darfen niet veronnen
Der minnen, dat si niet en conste onigaen
Der minnen diese hilt ghevaen;
65 Want die duvel altoes begheert
Dach ende nacht, spade ende vroe.
Hi doeter sine macht toe.
Met quaden listen, als hi wel conde,
70 Becordise met vleescheliker sonde,
Die nonne, dat si sterven waende.
Gode bat si ende vermaende,
Dat hise troeste dore sine ghenaden.
Si sprac: „Ic ben soe verladen
75 Met sterker minnen ende ghewont,
Dat weet hi, dient al es cont,
Die niet en es verholen,

39. *achter lande*: overal, steeds.
41. *Quale*: ellende, toren: verdriet, *wedermoet*: wrevelig humeur.
43. *ries*: dwans, oec: eveneens.
44. *blieden int verlies*: blijvend nadeel er van ondervinden.
45. *eest*: is het.
47. *weeder* --- *ofte*: of — of.
48. Waardoor hij zijn loon (n.l. wederhelfte) meent te verwerven.
50. *klenloon op haer*.
53. als hij 't niet zou doen onder de aandrang der liefde.
54. *noch*: daarbij, *ghestade*: bestendtg.
55-56. dat zij alles wat hen overkomt uit liefde met elkander delen.

Dat mi die crancheit sal doen dolen.
Ic moet leiden een ander leven;
Dit abijt moelic begheven.

- 80 Nu hoert, hoeter na verghinc:
Si sende om den ionghelinc,
Daer si toe hadde grote lieve,
Oetmoedelijke mel enen brieve:
85 Dat hi saen te hare quame,
Daer laghe ane sine vrame.
Die bodde ghinc daer de ionghelinc was.
Hi nam den brief ende las,
Die hem sende sijn vriendinne.
90 Doe was hi blide in sinen sinne;
Hi haestem te comen daer.
Sint dat si ont waren .XIJ. iaer,
Dwanc die minne dese twee,
Dat si dogheden menech wee.
95 Hi reet, soe hi ierst mochte,
Ten cloester, daer hise sochte.
Hi ghinc sitten voer tfensterkijn
Ende soude gheerne, mocht sijn,
Sijn lief spreken ende sien.
100 Niet langhe en merde si na dien;
Si quam ende woudene vanden
Vor tfensterkijn, dat met ysereen banden
Dwers ende lanx was bevlochten.
Menech werven si versochten,
105 Daer hi sat buten ende si binnen,
Bevaen met alsoe sterker minnen.
Si saten soe, een langhe stonde,
Dat ic ghesegghen niet en conde,
Hoe dieke verwandelde hare blye.
110 „Ay mi”, seitsi, „aymie,
Vercoren lief, mi es soe wee,
Spreec ieghen mi een wort oft twee,
Dat mi therle conforleert!
Ic ben, die troest ane u begheert!
115 Der minnen strael steet mi int herte,
Dat ic doghe grote smerte.
In mach nemmermeer verhoghen,
Lief, ghi en hebbet uut ghetoghen!”

78. *crancheit*: zwakheid.
80. *begheven*: afleggen.
81. *hoeter na*: hoe 't haar daarna.
84. *oetmoedelic*: bescheidenlijck.
85. *saen*: spoedig; Eng. soon --- *quamc*: zou kommen.
86. dat zou in zijn belang zijn.
91. *haestem*: haastte zich.
93. *dwanc*: beheerste.
94. *dogheden*: leden.
95. *soe hi ierst mochte*: zodra hij kon.
98. *mocht*: mocht 't, kon 't.
100. *merde*: draulde.
101. *woudene vanden*: zocht hem op.
104. *versochten*: zachtten zwaar.
105. *Daer*: terwij.
108. *conde*: zou kunnen.
109. *verwandelde*: veranderde.
vgl. D. verwandeln. *blye*: gelaatsleer.
110. *aymie*: ay mi.
111. *vercoren lief*: eig. uitgelezen lief. Wel 't telwaal vaste term! vgl. vs. 61.
113. *conforleert*: opbeurt. vgl. Fr. conforter.
114. *ane*: van.
115. *strael*: pijl; vgl. vs. 61 en 111! Hierna nog vs. 125-128-142-150.
117. *in*: ic en. *verhoghen*: verhoogd zijn.
118. *tenzij* . . . . *getoghen*: getrokken.

- Hi antworde met sinne:
 120 „Ghi wet wel, lieve vriendinne,
 Dat wi langhe hebben ghedragen
 Minne; al onsen dagen
 Wi en hadden nye soe vele rusten,
 Dat wi ons eens ondercusten.
 125 Vrouw we Venus, die godinne,
 Die dit brachte in onsen sinne!
 Moete god onse here verdoemen,
 Dat si twee soe scone bloemen
 Doet vervallen ende bederven.
 130 Conste wel ane u verwerpen,
 Ende ghi dabijt wout neder leggen
 Hoe ic u tite mochte leiden,
 Ic woude riden ende ghereiden
 135 Goede cleder, diere, van wullen,
 Ende die met bonten doen vullen:
 Mantel, roc ende sercoel.
 In begheve u te ghere noel.
 Met u willic mi aventueren,
 Lief, leet, tsuete metten sueren.
 140 Nemt te pande mijn trouwe.”
 „Vercoerne vriend”, sprac die ioncfrouwe,
 „Die willic gherne van u ontfanen,
 Ende met u soe verre gaen,
 145 Dat niemen en sal weten in dit covent
 Werwaert dat wi sijn bewent.
 Van tavont over VIII. nachte
 Comt ende nent mijns wachte
 Daer buten inden vergtier,
 150 Onder enen eglentier.
 Wacht daer mijns, ic come uut,
 Ende wille wesen uwe bruut,
 Te varen daer ghi begheert;
 En si dat mi siecheit deert
 155 Ocht saken, die mit sijn te swaer,
 Ende ic begheert van u sere,
 Dat ghi daer comt, lieve ionchere.”
 Dit gheloeffde ele anderen.
 160 Hi nam orlof ende ghinc wanderen
119. *met stine*: met vuur, met aandrifl.
 123. *nije*: noot, rusten: gelegenheid.
 124. *ons ondercusten*: elkaar kusten.
 127. *mode*: moede.
 129. *verbuten*: verwelken, verflensen.
 130. *ane*: van vgl. vs. 114. *wel*: geluk, gunst.
 131. *ende*: dat.
 132. *sekeren*: bepaalde.
 134. *ghereiden*: geveed maken.
 135. *diere*: kostbare.
 136. *wullen*: voeren. Vgl. vs. 171. Sluit aan bij vs. 123: Ende ic woude....
 137. *sercoel*: overkleed. Ofr. surcoel.
 138. *ic zal u in geen nood verlaten*.
 139. *mi aventueren*: (gerust) aanvaardren.
 141. *nemt te pande*: neem tot pand.
 142. vgl. vs. 111.
 146. *bewent*: gegaan.
 148. *kom en wacht op mij*.
 149. *vergier*: boongwaard.
 150. *eglentier*: wilde roos. Vs. 151 en 153 sluiten bij elkaar aan.
 154. *en si dat*: tenzij, dat....
 155. *ocht*: of.
 159. *gheloeffde*: beloofde, verzekerde.
 160. *orlof*: afscheid.
 wanderen: eig. „wandelen”, keren, wanden.

- Daer sijn rosside ghesadell sloet.
 Hi satler op metter spoet
 Ende reet wech sinen telt
 Ter stat wert, over een velt.
 165 Sjins lieves hi niet en vergat,
 Sanders daghes ghinc hi in die stat;
 Hi cochte blau ende scaerlaken
 Daer hi al dede maken
 Mantel ende caproen groel
 Mantel ende sercoel
 170 Mantel ende sercoel
 Ende na recht ghevoedert wel,
 Niemen en sach beter vel
 Onder vrouwen cledere draghen;
 Si prysdent alle diet saghene.
 175 Messe, gordel ende almoniere
 Cocht haer goet ende diere;
 Huven, vingherline van goude
 Ende chierheit dede hi proeven,
 Om al die chierheit dede hi behoeven.
 180 Die eneger bruut soude behoeven.
 Met hem nam hi .v.c. pont
 Ende voor in ere avontsont
 Heynelike buten der stede.
 Al dat scoenheide voerdi mede
 185 Wel ghetorst op sijn paert
 Ende voor alsoe ten cloestere waert.
 Daer si seide, inden vergtier,
 Onder enen eglentier,
 Onder enen neder int cruut,
 Hi ginc siten neder coomen uut.
 190 Tot sijn lief soude coomen uut
 Van hem latic nu die tale
 Ende segge u vander scoender smale;
 Vore middernacht lude si melline;
 Die minne dede haer ghesongen
 195 Als metten waren ende van iongen
 Beide van ouden ende van covent,
 Die daer waren int covent,
 Ende si weder waren ghewent
 Opten dormter al ghemene,
 177. *haren*: haarbanden.
 vingherline: ringen.
 178. *chierheit*: sieraden.
 179. *proeven*: vragen naar (bij kooplijf).
 180. *die*: die voor leetere bruid nodig zouden zijn.
 181. *.v.c.*: 500. *pont*: had geen vaste waarde.
 184. *scoenheide*: schoons.
 186. *alsoe*: nl. met al z'n schatten.
 187. *seide*: gezegd had.
 191. *scoender smale*: liefvallige jonkvrouw.
 193. *melline*: de metten.
 196. *beide*... *ende*: zowel... als.
 198. *medegheent*: teruggegaan
 199. op de gemeenschappelijke slaapzaal.
 dormter: Vgl. Fr. dortoir.

161. *rosside*: ros, rijpaard.
 163. *sinen telt*: riden: draven.
 165. *vergat*: vergeet de genitief: sjins lieves.
 166. *scaerlaken*: heldrood. Met deze kleuren namen worden de stoffen tevens aangeduid.
 169. *caproen*: kap van de mantel. Vgl. Fr. *capron*.
 170. *sercoel*: overkleed. Vgl. vs. 137.
 171. *na recht*: zoudt u behoort. *wel*: goed, degelijk.
 172. *wel*: hont.
 173. *als*: voering voor vrouwenkleren. *sijn* *messe*: moet dit niet *messe* (branghandje)?
 175. *almoniere*: geldmiddel. *Volksakym*.
 ook *almoniere*.

- 200 Bleef si inden coer allene
Ende si sprac haer ghebede,
Alsi te voren dicke dede.
Si knielde voerden outaer:
Ende sprac met groten vaer:
„Maria, moeder, soete name,
Nu en mach minen lichame
Niet langher in dabijt gheduren.
Ghi kint wel in allen uren
Smenschen herte ende sijn wesen;
Ic hebbe ghevast ende ghelesen
Ende ghenomen discipline,
Hels al om niet dat ic pine;
Mimne worpt mi onder voet,
Dat ic der werelt dienen moet.
215 Alsoe waerlike als ghi, here lieve,
Wordt ghehanghen tusschen ij. dieve
Ende aent cruce wort gherecket,
Ende ghi lazarus verwecket,
Daer hi lach inden grave doet,
Ende mine mesdaet mi vergheven,
Ic moet in swaren sonden sneven.”
- 220 Na desen ghinc si uten core
Teenen beelde, daer si vore
Knielden ende sprac hare ghebede,
Daer maria stont ter stede.
Si riep: „maria!” onversaghet,
„Ic hebbe u nacht ende dach geclaghel
Ontfermelike mijn vernoy
Ende mi en es niet te bat een hoy,
Ic werde mijns sins te male quijt,
Blicvic langher in dit abijt!”
Lue covel toech si ute al daer
Ende leidse op onser vrouwen outaer.
235 Nu hoert, walsi sal doen:
Die sloten vander sacristien
Hinc si voer dat beelde marien;
Ende ic segt u over waer,
240 Waer omme dat sise hinc al daer:

200. coer: koor.
202. dicke: dithwyls.
204. vaer: vreeze, angst.
205. soete name: heeft betrekking op moeder. Min of meer vaste erethiel.
207. dabijt: kloosterleven. Vgl. 232-581.
(symbool voor „de kloosterlijke staat”).
209. gheduren: standhouden. Vgl. 213.
210. wesen: toestand (van de ziel).
211. en mij zelveu getuchtigd.
212. pine: moete doe.
214. dat: zodat.
217. wort: werd. gherecket: uitgerekt.
219. daer: toen.
220. kinnen: begrüpen.
222. ic moet; opdat ik niet moege. sneven: ondergaan (nl. naar de ziel). Vgl. vs. 614.
226. daer... ter stede: op de plaats waar.
227. onversaghet: vrijdijk (in 't bewustzijn niet anders te kunnen).
229. ontfarmelike: jammerlijk. vernoy: verdriet.
230. en het is er niet in 't minst heter door geworden.
231. ik zat er mijn verstand nog door verhezen. quijt; regaert de geesthief.
233. covel: overkled.
237. sloten: sloten.
238. Zie vs. 8.

- Ofmense te priemfide sochte,
Dat mense best daer vinden mochte.
Hels wel recht in alder tijt,
Wie vore marien beelde hijt,
245 Dat hi sijn oghen, derwaert sla,
Ende segghe „ave”, eer hi ga,
Ave Maria; daer omme si ghedinc(t)
Waer omme dat si die slotel daer hinc.
250 Nu ghinc si danen dor den noet
Met enen pels al bloet,
Daer si een dore wiste,
Die si ontsloet met liste,
Ende ghincker heymelijc uut,
255 Stillekine sonder ghehuut.
Inden vergier quam si met vare.
Die iongelinc wart haers gheware;
Hi seide: „Lief, en verveert u niet,
Hets u vrient, dat ghi hier siet.”
Doen si beide te samen quammen,
260 Si begonste hare te scamen,
Om dat si in enen pels stoel,
Bloets hoefl ende barvoel.
Doen seidd: „Wel scone lichame,
U soe waren bat bequame
265 Scone ghewaden ende goede cleder.
Hebter mi om niet te leder,
Ic salse u gheven seiere.”
Doen ghingen si onder den eglentiere.
Ende alles, dies si behoefl,
270 Des gaf hi hare ghenoech.
Hi gaf haer cleder twee paer,
Blat waest dat si aen dede daer,
Wel ghescepen int ghevoech.
Vriendelike hi op haer loech.
275 Hi seide: „Lief, dit hemelblat
Slaet u bat dan dede dat grau.”
Twee couden toech si ane,
Ende twee scoen cordewane,
Die hare vete bat stonden
280 Dan scoen die waren ghebonden.
Hoet cleder van witter ziden
Gaf hi hare te dien tiden,
Die si op haer hoefl hinc.
Doen cussese die iongelinc
285 Vriendelike aen haren mont.

241. ofmense: indien men ze. te priemfide: seiere: dadelijk.
242. best: het gemakkelijckst.
243. het is zeker betamelijk steeds....
244. tijt: voorhijgaud.
247. danen dacht zij, waarom zij daar de sloten hinc.
249. danen: vandaar. dorden noel: uit noodzaak.
250. pels: onderkled, van grove wol. al verveert: maak u niet angstig.
254. bloet; alleen.
264. U zoudten meer belamen....
266. Ge moet er niet boos om zijn op mij.
267. seiere: dadelijk.
271. twee paer: twee stel.
273. keuvig, in zuivere coupe.
278. cordewane: FF. cordon (leer van Cordova).
280. dan sandalen: let op de omschrijving, die op 't verschil met de kloosterlijke staat wil wijzen.
281. Hoet cleder, sluiters.
284. cussese: kausse haer.
285. daer: terwijf.

- Hem dochte, daer si voer hem stont,
Dat die dach verclaerde.
Haestelike ghinc hi tsinen paerde,
Hi setlese voer hem int ghereide.
- 290 Dns voren si henen beide,
Soe verre, dat began te daghen,
Dat si hen nyemen volghen en saghen.
Doen begant te lichtene int oest.
Si seide: „God, alder werelt troest,
Nu moeti ons bewaren!
- 295 Ie sie den dach verclaren;
Warcic met u met comen uut,
Ic soude prime hebben gheluut,
Als ic wilen was ghewone.
- 300 Inden cloester van religione.
Ic ducht, mi die vaert sal rouwen;
Die werelt hout soe cleine trouwe,
Al hebbic mi ghekeert daer an;
- 305 Si slacht den losen coman,
Die vingherline van formine
Vercoept voer ghuldine.”
„Ay, wat segdt, suverlike,
Ocht ic u emmermeer beswikte,
Soe moete mi god scindten!
- 310 Waer dat wi ons bewinden,
In scede van u te ghene noet,
Ons en scede die bitter doet!
Hoe mach u aen mi twien?
- 315 Ghi en hebt aen mi niet versien,
Dat ic u fel was ofte loes.
Sint dat ic u ierst vercoes.
En haddic niet in minen sinne
Ghedacn een keyserinne.
Op dat ic haers werdech ware,
Lief, en liete u niet om hare!
Des moghedi seker wesen.
Ic vore met ons ule ghelesen
.V.^e pont wit selverrijn,
Daer seldi, lief, vrouwe af sijn.
325 Al varen wi in vremde lande,
Wine derven verteren ghene pände

- scheiden; ons zat (alleen) de wrede
doed scheiden.
287. dat de dag aannlichte.
289. int ghereide: in 't zadel.
290. voren: voeren (reden).
291. dat: dat 't (tot 't).
292. en zij niemind hen volgen zagen.
298. prime: de primen, 't ie der kleine
gealden.
299. wilen: weleer.
303. Al heb ik bestoten haar te dienen.
304. losen coman: sluwe koopman.
305. van formine: van pyriet, Fr. fèr-
mine.
307. suverlike: lieve.
308. indien ik u ooit ontrouw zou worden.
309. scindten: verderven.
310. ons bewinden: ons heen begeven.
311/12. ik zal in geen enkel gevaar van u
313. mach: kan. *tuien*: twijfren.
314. versien: bespaerd.
315. fet: gemeen. loes: vals.
316. fers: voor 't eerst (vroeger).
317/20. zou ik in mijn hart zeits geen kei-
zerin hebben toegelaten. Gesteld al,
dat ik hnar (naar de stand) waardig
zou zijn, lief, dan nog zou ik U niet
verlaten om harentwél.
321. des: daarvan.
322. ule ghelesen: van 't fijnste gehalle.
324. vrouwe: meesters.
326. wi behoeven van geen verpandingen
te leven . . . .

- Binnen desen seven iaren.”
Dus quamen si den tell ghevaren
Smorgens aen een foreest,
Daer die voghele hadden feest.
330 Si maecten soe groot ghescal,
Datment hoerde over al.
Ele sanc na der naturen sine.
Daer stonden scone bloemkine
Op dat groene vell ontloken,
Die scone waren ende suete roken.
335 Die locht was claer ende scone.

Beatrijs, vol vreugde over de heerlijke natuur,
ervaart tevens de eerste bitterheid in haar
nieuwe geluk, als de ridder de zuiverheid en
hoogheid van hun liefde zou willen bezoede-
len. Zij is verontwaardigd, maar loch ver-
trouwt zij op hem:

- 370 Ghi sijt mijn troest voer alle man
Die leven onder den throne.
Al levede absolon die scone
Ende ic des wel seker ware
Met hem te levenc .m. iare
- 375 In weelden ende in rusten,
In liets mi niet ghecusten.
Men mocht mi dat niet legghen voren,
Lief, ic hebbe u soe vercoren,
Dat ic uwes soude vergheten.
380 Waric in hemelrike gheseten
Ende ghi hier in ertrike,
Ic quame tot u sekerlike!
Ay god, latet onghewroken
Dat ic dullijc hebbe ghesproken!
385 Die minste bliscap in hemelrike
En es hier ghere vrouden ghelike;
Daer es die minste soe volmaect,
Datter zielen niet en smaect
Dan gode te minnen sonder inde.
390 Al erdsche dinc es ellinde,
Si en doeghet niet een haer
Jeghen die minste die es daer.
Diere om pinen die sijn vroet,
395 Al eest dat ic dolen moet
Ende mi te groten sonden keren
Dore u, lieve scone ionchere.”

Dus hadden si tale ende weder tale.

327. Hij loopt a.h.w. op die feiten vooruit.
329. foreest: bos. Fr. forêt.
335. ontloken: ontloken.
370. voer: boven.
371. onder den throne: onder 't uitspansel,
op aarde.
374. m.: duizand.
375. in rusten: zorgeloos.
376. ik zou er niet mee tevreden zijn.
378. legghen voren: voorstellen.
384. dullijc: dwaas.
386. ghere vrouden: gene vreugde.
388. smaect: voldoening schenkt.
392. jeghen: vergeleken met.
393. zij die er ernstig naar trachten zijn
wils, (ik zeg dit) al . . . .
396. dore: om.
397. zo spraken zij met elkaar.

Biddt vore mi ende mine ij. ionghere,
 Dat wi niet en sterven van honghere,
 Wat salic doen, ellendech wijf!
 Ic moet beide, ziele ende lijf,
 Bevlecken met sondighen daden.
 Maria, vrouwe, staet mi in staden!
 Ic constic enen roc spinnen,
 Ic mochter niet met winnen
 In twee weken een broet.

440 .....
 Ic mach in ghere wise
 Mijn kinder niet begheven."
 Dus ghinc si in een sondech leven.
 .....
 Wat helpt al vertell
 Die scamelike sonden ende die zwaet,
 Daer si in was .XIII. iaer!
 Maer enmer en lietsi achter niet,
 Hadsi rouwe oft verdriet.
 Sine las alle daghe met trouwen
 Die seven gheliden van onser vrouwen.
 470 Die las si haer te loven en teren,
 Dat sise moeste bekeren
 Uten sondeliken daden,
 Daer si was met beladen
 475 Bi ghetale .XIII. iaer;
 Dat segghic u over waer:
 Si was seven iaer metten man
 Die ij. kindere an hare wan,
 Diese liet in ellinde,
 Daer si doghede groet meswinde.
 480 Dierste .VIJ. iaer hebdi gehoert;
 Verstaet hoe si levede voert.
 Als die .XIII. iaer waren ghedaen,
 Sinde haer God int herte saen
 485 Berouwenesse alsoe groet,
 Dat si met enen swerde al bloet
 Liever liete haer hoet af slaen,
 Dan si meer sonden hadde ghedaen
 Met haren lichame, als i plach.
 490 Si weende nacht ende dach,
 Dat haer oghen selden drogheden.
 Si seide: „Maria, die gode soghede,
 Fonteyne, boven alle wiwen,
 Laet mi inder noet niet bliven!
 495 Vrouwe, ic neme u torconden,
 Dat mi rouwen mine sonden
 Ende sijn mi herde leet.

452. in ghere wise: in geen geval.
 465. scamelike: schandelijke; die zwaer:
 de doodzonden.
 467. achter: na.
 469. of zij . . .
 471. die had zij haar tot lof en eer.
 472. dat: opdat. moeste: mocht.

480. daer: waardoor; meswinde: verdriet,
 ellende.
 486. al bloet: eenvoudig, gewoonweg.
 493. fonteyn (van gematen, en verheven)
 boven alle vrouwen.
 495. ik neme u om te getuigen.

Si reden berch ende dale.
 In can u niet ghesegghen wel
 400 Wat tusschen hen twee ghevel.
 Si voren alsoe voert,
 Tes si quamen in een poert,
 Die scone stont in enen dale,
 Daer soe bequaent hem wale,
 405 Dat siere bleven der iaren seven
 Ende waren in verweenden leven
 Met ghenuechten van lichamen,
 Ende wonnen ij. kinder tsamen,
 410 Daer na den seven iaren,
 Moesten si teren vanden pande,
 Die si brachten uten lande.
 Gleder, scoenheit ende paerde
 Vercochten si ter halver warde
 415 Ende brochtent al over saen.
 Doen en wisten si wat bestaen;
 Si en conste ghenen roc spinnen,
 Daer si met mochte winnen.
 420 Die tijt wert inden lande diere
 Ende van al datmen eten mochte;
 Dies hem wert te moede onsochte;
 Si waren hem liever vele doet.
 425 Dan si hadden ghebden broet.
 Die aermoede maecte een ghesceet
 Tusschen hem beiden, al waest hem leet.
 Aen den man ghebrac dierste trouwe;
 Hi liefse daer in groten rouwe
 Ende voer te sinen lande weder.
 430 Si en sachen met ogen nye zeder.
 Daer bleven met hare ghinder
 Twee uter maten scone kinder.
 Si sprac: „Hets mi comen soe,
 Dat ic duchte spade ende vroe;
 435 Ic ben in vele doghens bleven:
 Die ghene heeft mi begheven,
 Daer ic mi trouwen loe verliet,
 Maria, vrouwe, oft ghi ghebiet,

400. ghenet: gebeurde.
 401. voren: voeren (reden).
 402. tes: totdat. poert: stude. Vgl. poortier.
 403. stont: lag.
 404. hem: hen.
 406. verwoenden: woeldevig.
 408. ij.: twee.
 411. Vgl. vs. 326.
 412. die zij meegebracht hadden uit hun land.
 413. scoenheit: steraden.
 415. en hadden liet er spoedig doorge-
 drauid.
 416. bestaen: aanvangen.
 418. wintan: iets verdienen.

422. dat stemde hem zwaarmoedig; hem is datief.
 423. vele: vele maten.
 424. ghebden: gebedeld.
 425. die aermoede veroorzaakte verwijde-
 ring.
 427. ghebrac: ging te niet, stierf. dierste: die in de vroegere, de trouw zoals die in den aanvang was.
 430. sachen: zag hem. nye zeder: nooit meer sedertdien.
 433-434. Zij zelde: mij is dus overkomen, wat ik steeds gevreesd heb.
 435. vele doghens: in groot lijden.
 437. trouwen: in vrouwen.
 438. oft ghi ghebiet: als 't u behaangt.

Dat hen daer af sal comen vrame,
 Vrouw, hets u soe wel bequame,
 Ut vercorne gods brant,
 U sone sinde u een salutt
 Te nazaret, daer hi u sochte,
 Die u ene boetscap brochte,
 Daer omme sijn u die selve woert
 Soe bequame sonder wanc,
 Dat ghijs wet elken danc,
 Die u gheerne daer mede quet.
 Al waer hi in sonden belet,
 Ghi souden te ghenaden bringen
 Ende voer uwen sone verdingen.
 Dese bedinghe ende dese claghe
 Dreef die sonderse alle daghe.
 Si nam een kint in elke hant,
 Ende ghincker met doer lant,
 In arnoede, van stede te steden,
 Ende levete bider beden.
 Soe langhe dolede si achter dlant,
 Daer si hadde gheweest nonne,
 Ende quam daer savons na der sonne
 In ere weduwen huus spade,
 Daer si bat herberghe doer ghenade,
 Dat si daer snachts mochte bliven,
 „Ic moecht u qualijc verdriven,
 Sprac die weduwe, „met uwen kinderkinen.
 Mi dunct dat si moede scinen.
 Rust u ende sit neder,
 Ic sal u deilen weder
 Dat mi verleent onse here
 Doer siere liever moeder ere.”
 Dus bleef si met haren kinden
 Ende soude gheerne ondervinden,
 575 Hoet inden cloester stoede,
 „Segt mi,” seitsi, „vrouwe goede,
 „Jaet,” seitsi, „bi miere trouwen,
 Dat verweent es ende rikke;
 580 Men weet niewer sijns gheike.

539. vrame: voordeel, nut.
 540. bequame: aangenaam; vgl. 547.
 542. salutt: heilgroet.
 547. sonder wanc: zonder twijfel.
 548. elken: iedereen, met: behoort.
 549. quat: aanroep.
 550. belet: verstrikt.
 552. verdinghen: vrijpleiten.
 553. bedinghe: gebed.
 554. dreef: wille.
 558. bider beden: van giften.
 559. achter dlant: door 't land.
 563. spade: laet.
 564. herberghe: gastvrijheid voor de nacht.
 565. mochte: zou mogen.
 569. 'n z.g. prohuusteron: wat 't eerst geschiedt (sit neder) wordt 't laetst geseend.
 570. deilen weder: meedelen van.
 572. Doer ere: ter ere van, stere: sijnre.
 574. ondervinden: te weten komen.
 575. stoede: stond.
 577. ioffrouwen: jonkvrouwen (van adel).
 579. verweent: prucht.
 580. niewer: nergens.

Der es soe vele, dat ic en weet
 Waer lese dede ocht met wien.
 500 Ay lacen! wat sal mijns gheschien!
 Ic mach wel teghen dordeel sorgen —
 Doghen gods sien int verborgen —,
 Daer alle sonden selen bliken,
 Beide van armen ende van riken,
 505 Ende alle mesdaet sal sijn ghewroken,
 Daer en si vore biechte af ghesproken
 Ende penitencie ghedaen;
 Dat wetic wel, sonder waen,
 Des benic in groten vare.
 510 Al droghic alle daghe een hare,
 Ende croeper met van lande te lande
 Over voete ende over hande,
 Wullen, barvoel, sonder scoen,
 Nochtan en constic niet ghedoen,
 515 Dat ic van sonden worden vri,
 Maria, vrouwe, ghi en troest mi.
 Fonteyne, boven alle doghet,
 Ghi hebt den meneghen verhoghel,
 Alsoe wel teophuluse scen;
 520 Hi was der quaetster sonderen een
 Ende hadden den duvel opgegeven,
 Ende was worden sijn man;
 Vrouwe, ghi verloeseten nochtan.
 525 Al benic een besondech wijf
 Ende een onghetroest keytijf,
 In wat leven ic noyt was,
 Vrouwe, ghedinct dat ic las
 Tuwer eren een ghebede!
 530 Toent aen mi u oetmoedechede!
 Ic ben ene die es bedroevet
 Ende uwer hulpen wel behoevet;
 Dies maghic mi verbouden:
 En bleef hem nye onvergouden,
 535 Die u gruete, maget vrie.
 Alle daghe met ere ave marie.
 Die u ghebet gherne lesen,
 Si moeghen wel seker wesen,

498. der es: daar zijn er.
 499. ocht: of.
 501. sorgghen teghen dordeel: vrezen voor 't laetste oordeel; vgl. de volgende vs.
 501. en 502 door „want” te verbiuden, 502 en 503 door „zodat”.
 505. mesdaet: zonden. ghewroken: gestraft.
 506. daer en . . . of: tenzij ervan (letterlijk: waarvan niet).
 509. des: daarover, vare: vreeze.
 510. Al droeg ik iedere dag een haren hoetkleed.
 513. witten: in 'n wollen hoetkleed.
 514. ghedoen: gedaan krijgen.
 516. tenzij gij mij bijstaat.
 517. Fontein (van geanden) en alle deugd te hoven gaande.
 518. den menighen: menigheen, verhoghel: gelukkig gemaakt.
 519. saen: bleek.
 521. haedten: had zich, op ghegeven: overgegeven.
 524. verloeseten: verlost hem.
 525. besondech: met zonden besmeurd.
 526. onghetroest keytijf: ellendige verworpepinge.
 527. noyt: ontlogische ontkennig.
 530. oetmoedechede: goedertierenheid.
 533. mit verbouden: vrijelijk spreken.
 535. vrie: ettele.

- Die nonnen diere abijt in draghen,
In hoerde nye ghewaghen
Van hen geen gherochten,
Dies si blame hebben mochten."
585 Die daer bi haren kinderen sat,
Si seide: "Waer bi segdi dat?
Ic hoerde binnen deser weken
Soe vele van ere nonnen spreken;
Alsic verstoet in mijnen sinne,
590 Soe was si hier costerinne,
Diet mi seide hine loech niet:
Hets binnen .XIIIJ. iaren gheschied,
Dat si uten cloester streec.
Men wiste noyt, waer si weec
Oft in wat lande si inde nam."
595 Doen wert die weduwe gram
Ende seide: "Ghi dunct mi reven!
Derre talen seldi begheven
Te segghene vander costerinnen
600 Oft ghi en blijft hier niet binnen!
Si heeft hier costersse ghesijn
.XIIIJ. ier den termijn,
Dat men haers noyt ghemessen conde,
In alden tiden, éne metten tonde,
605 Hen si dat si waer onghesont.
Hi ware erger dan een hont,
Diere af seide el dan goet;
Si draghet soe reynen moet,
Die eneghe nonne draghen mochte.
610 Die alle die cloesters dore sochte,
Die staen tussehen elve ende der geronde,
Ic wane men niet vinden en conde
Neghene die gheesteliker leeft!"
Die alsoe langhe hadde ghesneeft¹⁾,
615 Dese late dochte haer wesen wonder,
Ende seide: "Vrouwe, maect mi conder.
Hoe hiet haer moeder ende vader?"
Doe noemesise beide gader.
Doen wiste si wel, dat si haer meende.
620 Ay god! hoe si snachs weende
Heynelike voor haer bedde!
Si seide: "Ic en hebbe ander wedde
1) In het hs. begint de nieuwe afdeling bij vs. 615.
- 581-584: 'n Vooruitlopen op B's woorden!
Vgl. vs. 327.
582. In; ic en. nye (met en); nimmer.
584. Dies; waardoor.
586. waer bi; op welke grond.
589. als ik 't wel begrepen heb.
591. loech; loog.
593. streec; heimelijk wegtrok.
595. inde nam; gebleven is.
597. reven; zottepraat verkopen.
598. Derre; dergelijke; begheven; achter-
wegt laten.
602. den termijn; lang.
603. ghemessen; misschien.
605. Hen si; het en si; tenzij.
607. el dan; anders dan.
608. moef; gemoed, ziel.
609. mochte; zou kunnen.
611. elve; Elbe. geronde; Gironde.
614. ghesneeft; in geestelijke zin gestorven
was. Vgl. vs. 222.
616. maect mi conder; vertel er me meer
van.
622. medde; verdienste.

- Dan van herte groot berouwe.
Sijt in mijn hulpe, maria, vrouwe!
625 Mijn sonden sijn mi soe leet,
Saghic enen hoven heet,
Die in groten gloyen stonde,
Dat die vlamme ghinghe uten monde,
Ic croper in met vlitte,
630 Mocht ic mier sonden werden quite.
Here, ghi hebt wanhope verwaten,
Daer op willic mi verlaten!
Ic ben, die altoes ghenade hoepl,
635 Ende mi brengt in groten vare.
En was nye soe groten sondare,
Sint dat ghi op ertrike quaemt
Ende menschelike vorme naemt
Ende ghi nen den cruce wout sterven,
640 Sone lief den sondare niet bederven;
Die met berouwensse socht genade,
Hi vantse, al quam hi spade,
Alst wel openbaer schieen
Den enen sondare vanden tween,
645 Die tuwer rechter siden hinc.
Dats ons een troestelije dinc,
Dat ghinc ontfinct onbesconden.
Goet berou mach als ghewouden;
650 Dat maghic merken an desen.
Ghi seit: „Vrient, du salt wesen
Met mi heden in mijn rike,
Dat segghic u ghewaerlike.”
Noch, here, waest openbare,
655 Dat gisemast, die mordenaar,
Ten lesten om ghenade bat.
Hinc gaf u weder gout no scal,
Dan hem berouden sine sonden.
U ontfermeheit en es niet te gronden,
660 Niet meer, dan men mach
Die zee uut sceppen op enen dach
Ende droghen al toten gronde.
Dus was nye soe grote sonde,
Vrouwe, u ghenaden en gaen boven.
665 Hoe soudic dan sijn verscoven
Van uwer ontfermeheit,

627. gloyen; gloeien.
628. dat; zo, dat.
629. met vlitte; dadelijk, op staande voet.
630. indien ik . . . . .
631. verwaten; veroordeeld.
633. altoes; nog nimmer, in ieder geval
nog.
634. noept; beknelt.
635. vare; vrees.
636. En nye; nooit.
638. vorme; gedaante.
640. bederven; verloren gaan.
643. zonds heel duidelijk bieek.
646. troestelije; troostrijk.
647. onbesconden; onbesipt.
648. als; alles. ghenouden; overwinnen,
goedmaken.
649. an desen; d.i. aan de goede moor-
denaar.
653. openbare; klaarblijkelijk, duidelijk.
654. gisemast; Gisemas.
656. weder-no; noch-noch (andere).
657. dan; dan dat.
663. ghenaden; goedertierenheid.
664. verscoven; uitgesloten, verstoken.

Ocht mi mijn sonden sijn soe leit!"
 Daer si lach in dit ghebede,
 Quam een vaec in al haer lede
 Ende si wart in slape sochte.
 In enen vystoec haer dochte,
 Hoe een stemme aen haer riep,
 Daer si lach ende sliep:
 "Mensche, du heves soe langhe gecarmt,
 Dat maria dijns ontfarmt,
 Gaet inden cloester met haestecheden:
 Ghi vint die doren open wide,
 Daer ghi uut ginges ten selven tide
 Met uwen lieve, den ionghelinc,
 Al dijn abijt vinstu weder
 Ligghen opten outaer neder;
 Wile, covele ende seoen
 Moeghedic coenlicje aen doen;
 Des dancet hoeghelike marien.
 Die slofele vander sacristien,
 Die ghi voer 'beelde bincet,
 Snachs, doen ghi uut ghincet,
 Die heeft si soe doen bewarenen,
 Datmen binnen XIIIJ. haren
 Uwes nye en ghemiste,
 Soe dat yemen daer u wiste.
 Maria es soe wel u vrient:
 Si heeft altoes voer u ghedient
 Min no mee na dijn ghelike.
 Dat heeft die vrouwe van hemelrike,
 Sonderse, doer u ghedaen!
 Si heet u inden cloester gaen.
 Ghi en vint nyeman op u bedde,
 Hets van Gode, dat ic u queddde!"
 Na desen en waest niet lane,
 Dat si uut haren slape ontspranc.
 Si seide: "God, gheweldech here,
 En ghehincet den duvel nemmermere
 705 Dat hi mi bringhe in mere verdriet,
 Dan mi nu es gheschiet!
 Ochtic nu inden cloester ghinghe
 Ende men mi over dievege vinghe,

686. *ocht*: als; indien. Vgl. 707 en 714.
 687. *leit*: leed.
 689. *sochte*: stilleljes aen.
 671. *aen*: lot.
 672. *terwijl* zij lag te slapen.
 675. *u verbeden*: voor u vergaving ver-
 worven.
 678. *ten setben tide*: indertijd, toentertijd;
 vgl. 688.
 680. *af ghinc*: in de steek liet.
 681. *af dijn abijt*: al uw kloostergewaden.
 683. *wile*: sluter. *covele*: overlced.
 684. *coenlicje*: zonder vrees, vrijelijk.

Soe warie noch meer ghescent,
 Dan doen ic ierst rumde covent.
 Ic mane u, god die goede,
 Dor uwen pretiosen bloede,
 Dat uut uwer ziden liep:
 Ocht die stemme, die aen mi riep,
 715 Hier es comen te minen baten,
 Dat sijs niet en moete laten,
 Si en come anderwerf tot hare
 Ende derdewerven openbare,
 Soe dat ic mach sonder waen
 720 Weder in minen cloester gaen.
 Ic wille om benedien
 Ende loven alloes marien!"
 Sanders nachs, moghedi horen,
 Quam haer een stemme te voren,
 725 Die op haer riep ende seide:
 "Mensche, du maecs te langhe beide!
 Gaec weder in dinen cloester,
 God sal wesen dijn troester.
 Doet dat maria u ontbiet!
 Ic ben haer bodc, en twivels niet."
 730 Nu heefseise anderwerf vernomen
 Die stemme tofe haer comen
 Ende hielse inden cloester gaen;
 Nochtan en dorst sijs niet bestaen.
 735 Der derder nacht verbeyt si noch
 Ende seide: "Eest elfs ghetroch,
 Dat mi comt te voren,
 Soe maghic cortelike scoren
 Des duvels ghewelt ende sine cracht,
 740 Ende ocht hire comt te nacht,
 Here, soe maecten soe confuus,
 Dat hi vare uten huus,
 Dat hi mi niet en moete scaden.
 Maria nu staet mi in staden,
 745 Die ene stemme aen mi sint,
 Ende hiet mi gaen int covint,
 Ic mane u, vrouwe, bij uwen kinde,
 Dat ghise mi derdewerven wilt sinden."
 Doen waecte si den derten nacht.

708. *over*: voor.
 709. *ghescent*: te schande gemaekt.
 710. *ierst*: vroeger, rumde: verliet.
 711. *mane*: smeek.
 712. *Dor*: om. *pretios*: kostbaar.
 716. *moete*: moege. *laten*: nalaten.
 717. *anderwerf*: de tweede maal. *hare*:
 hier.
 718. *openbare*: duidelijk. Vgl. vs. 327, 581-
 584.
 724, 725: vgl. 8.
 725. *op*: lot.
 726. *Mens*, *ghj* talmt te lang; *beide*: ge-
 talmt.
 729. *ontbiet*: beveelt.
 733. *Ende* verbindt hier hoofdzin en bijv.
 734. *sijs*: si es. *bestaen*: ondernemen.
 736. *eest elfs ghetroch*: is 't bedrog van
 boze geesten, vgl. Karel ende E.
 738. *dan* kan ik snel vernietigen.
 740. *och*: indien.
 741. *confuus*: verbijsterd, angstig.
 744. *Maria*, help mij nu.
 747. *mane*: smeek. *zic* verkt. vs. 711.
 748. vgl. 718.
 750. *Gods cracht*: Gods genade.

750 Een stemme quam van Gods cracht
 Met enen over groten lichte
 Ende seide: „Hets bi onrechte
 Dat ghi niet en doet dat ic u hiet,
 Want u Maria bi mi ontbriet.
 755 Ghi moecht beiden te lanc.
 Gaet inden cloester, sonder wanc,
 Ghi vint die doren op ende wide ontlaeden,
 Daer ghi wilt, moghedi gaen.
 U abijt vindi weder
 760 Ligghende opten outaer neder.”
 Als die stemme dit hadde gheseyt,
 En mochte die zondersse die daer leit,
 Die claerheit melten oghen wel sien;
 Si seide: „Nu en darf mi niet twien,
 765 Dese stemme comt van gode,
 Ende es der maghel marien bode.
 Dat wetic nu sonder houe.
 Si comt met lichte soe scone:
 Nu en willics niet laten,
 770 Ic wille mi inden cloester maken,
 Ic saelt oec doen in goeder trouwen
 Opten troest van onser vrouwen,
 Ende wille mijn kinder beide gader
 Bevelen gode onsen vader.
 775 Hi salse wel bewaren.”
 Doen toech si ute al sonder sparen
 Haer cleder, daer sise niet en weete.
 Heymelike, dat sise niet en weete.
 Si cussese beide aen haren mont.
 780 Si seide: „Kinder, blijft ghesont.
 Op den troest van onser vrouwen
 Latte u hier in goeder trouwen.
 Ende hadde mi maria niet verbeden,
 Ic en hadde u niet begheven
 785 Om al lgoet, dat rome heeft binnen.”
 Hoert, wes si sal beghinnen.
 Nu gaet si met grolen weene
 Ten cloester waert, moeder eene.
 Doen si quam inden vergiere,
 790 Vant si die dore ontsloten seiere.
 Si ghineker in sonder wanc:
 „Maria, hebbes danc,
 Ic ben comen binnen mure;

754. *bi*: door-ontbriet: beveelt.
 755. *moecht*: zout kunnen.
 756. *sonder wanc*: zonder latmen.
 757. *op ende wide ontlaeden*: open en wijd ontsloten (open).
 758. *Daer*: indien.
 764. nu behoef Ik er niet meer aan te twijfelen.
 766. zie 8.
 767. *op den troest van*: op aansporing van.
 776. *al sonder sparen*: ogenblikkelijk zonder dralen.

795 God gheve mi goede aventure!”
 Waer si quam, vant si die dore
 Al wide open ieghen hore.
 In die kerke si doe trac;
 Heymelike si doe sprac:
 „God here, ic bidde u met vlite,
 800 Hulpi mi weder in minen abite,
 Dat ic over .XIIIJ. iaer
 Liet ligghen op onser vrouwen outaer,
 ’s Nachts, doen ic danen sciet!”
 Dit en es gheleghen niet.
 805 Ic segt u sonder ghile:
 Scone, covele ende wile
 Vant si ter selver stede weder,
 Daer sij hadde gheleit neder.
 Si traect an haestelike
 810 Ende seide: „God van hemelrike
 Ende Maria, maghet sijn,
 Ghebenedijt moeti sijn!
 Ghi sijt alre doghet bloeme!
 In uwen reine magedoeme
 815 Droeghedi een kint sonder wee,
 Dat here sal bliuen enmernee;
 Ghi sijt een unt vercoren werde,
 U kint maecte hemel ende erde.
 Dese ghewell comt u van gode
 820 Den here, die es ons broeder
 Ende staet altoes tuwen ghebode.
 Moghedi ghebieden als moeder
 Ende hi u helen lieve dochter.
 825 Hier omme levic vele te sochtier.
 Wie aen u soet ghenade,
 Hi vintse, al comt hi spade.
 U hulpe die es alle groet;
 Al hebbic vernoy ende noet,
 830 Dat ic nu mach wesen vroec.
 Met rechte maghic u benedien!”
 Die slotete vander sacristien
 Sach si hanghen, in ware dinc,
 Vor marien, daer sise hinc.
 835 Die slotete hinc si aen hare
 Ende ghinc ten core, daersi clare
 Lampfen sach berren in allen hoeken.

794. *aventure*: gelaek.
 796. *iegghen hore*: vóór haar.
 798. *heymelike*: vertrouwvol en innig.
 799. *met vlite*: met aandrang.
 803. *danen sciet*: vandaar wegging.
 805. *sonder ghile*: in ernst. 805: ik verzeker het u.
 811. *sijn*: edel, rein.
 812. *moeti*: moogt gij.
 813. *Gij zijt de bloem der cleingden*.
 814. *magedoeme*: maagdom.
 815. *sonder wee*: zonder pijn.
 817. *werde*: aanzienlijke, machtige; gij zijt machtig boven allen.
 819. *ghewell*: macht.
 820. *tunen ghebode*: te uwer beschikking.
 822. *namelijc God de Zoon*.
 823. *namelijc God de Vader*.
 824. *te sochtier*: te genuster.
 825. *ghenade*: hulp, bijstand.
 827. *alle*: zeer, mateeloes.
 828. *vernoy*: verdriet.
 829. *hel is door uw toedoen zo verandert*.
 830. *oree*: verbeugt.
 831. 832, 834, 841, 842: zie 8.
 837. *berren*: branden. B. zet het door de I. Maaght begonnen werlt (837) voort (838).

Daer na ghinc si ten boeken
 Ende leide ele op sine stede,
 840 Alsi dicke te voren dede,
 Ende si bat der maghet marien,
 Dat sise van evely moeste vrien
 Ende haer kinder, die si liet
 Ter weduwen huus in zwaer verdriet.
 845 Binnen dien was die nacht ghegaen,
 Dat dorloy begonste te slaen,
 Daer men middernacht bi kinde,
 Si nam teloczeel biden inde
 Ende luide mette so'wel te tiden,
 850 Dat sijt hoerden in alle ziden.
 Die boven opten dormter laghen,
 Die quamen alle sonder traghen
 Vanden dormter ghemene.
 Sine wisten hier af, groet no clene.
 855 Si bleef inden cloester haren tijt,
 Sonder lachter ende verwijt;
 Maria hadde ghedient voer hare,
 Ghelijc oft sijt selve ware.
 Dus was die sonderse bekeert,
 860 Maria te love, die men ceert,
 Der maghet van hemelrike,
 Die altoes ghetrouwlike
 Haren vrient staet in staden,
 Alsi in node sijn verladen.
 865 Dese ioufrouwe, daer ic af las,
 Es nomme alsi te voren was.
 Nu en willie vergheten niet
 Haer twee kindere, die si liet
 Ter weduwen huus in groter noel.
 870 Si en hadden ghelt noch broet.
 In can u niet vergronden,
 Doen si haer moeder niet en vonden,
 Wat groter rouwe datsi dreven.
 875 Si haddere op ontfermenisse,
 Si seide: „Ic wille toter abdisse
 Gaen met desen ij. kinden.
 God sal hare int herte sinden,
 880 Dat si hen goet sal doen.”
 Si deden ane cleder ende scoen.
 Si ghincker met in teovent;
 Si seide: „Vrouwe, nu bekent

838. misstaat, gelijdenboeken e.d.
 842. eevle: kwand; vgl. euvcl. *urien*: be-
 vrijden.
 845. *ghegaen*: gevorderd.
 846. *dat*: zodan. *dorloy*: de klok (vgl. hor-
 loge).
 848. *cloezeel*: klokketouw.
 849. *te tiden*: toon.
 851. *dorniter*: slaapzaal (vgl. 199).
 853. *ghemene*: gezamenlijk, te samen.
 854. *groet no clene*: absoluut niets.
 855. *haren tijt*: heel haar leven.
 856. *lachter*: schande. *verwijlt*: smaad.
 860. tot lof van Maria.
 863. *staet in staden*: helpt.
 864. als zij in benarde omstandigheden
 verkeren.
 865. *las*: verhaalde.
 871. ik kan voor u niet volledig peilen.
 873. hoe smartelijk zij klaagden.
 880. *deden*: deed hen.
 882. *bekent*: erken.

Den noet van desen twee wesen:
 Die moeder heelse met vresen
 885 Te nacht in mijn huus gelalen
 Ende es ghegaen hare straten,
 Ic en weet, west noch oest.
 Dus sijn die kinder onghetroest.
 Ic hulpe hen gheerne, wistic hoe.”
 890 De abdisse spracker toe:
 „Houtse wel, ic saet u lonen,
 Dat ghijs u niet en selt beeronen,
 Na dat si u sijn ghelaten.
 Men gheve hen der caritaten
 895 Eles daghes, om gode.
 Sint hier daghelfes enen bode,
 Die hen drincken hale ende elen.
 Gheberst hen yet, laet mi weten.”
 Die weduwe was vroc,
 900 Dat haer comen was alsoe.
 Si nam die kinder met hare
 Ende haddere toe goede ware.
 Die moeder, dese hadde gesoghet
 Ende pine daer om ghedoeget,
 905 Haer was wel te moede,
 Doen sise wiste in goeder hoede,
 Haer kinder, die si begaf
 In groeter noel ende ghinc af.
 Sine hadde vaer no hinder
 910 Voertmeer om hare kinder.
 Si leide voort een heyllich leven;
 Menech suchten ende beven
 Menich nacht ende dach,
 Want haer die rouwe int herte lach
 915 Van haren quaden sonden,
 Die si niet en dorste vermonden
 Ghemen mensche, no ontdecken,
 No in dichten oec vertrecken.
 Hier na quam op enen dach
 920 Een abt, dese te visenteerne plach
 Eenwerven binnen den iare,
 Om te vernemen oft daer ware
 Enech lachterlike gherochte.
 Daer si blame af hebben mochte.
 925 Sdaghes als hare comen was,
 Lach di sonderse ende las
 Inden coer haer ghebet,

884. *met vresen*: in angst.
 886. en is huurs weegs gekwam.
 888. *onghetroest*: hulpeloos.
 891. *Houtse wel*: zorg goed voor hen.
 892. *beeronen*: betreuren, beklagen (gij
 zult η niet betreuren; gij's = gij η).
 893. *na dat*: dat.
 894. *caritaten*: van de liefdegiften.
 895. *om gode*: ter liefde Gods.
 898. *Gheberst hen yet*: ontbreekt hen iets.
 900. dat het zo was gelopen.
 902. *ware*: zorg.
 904. *pine*: smart.
 907. *begaf*: verliet.
 908. *ghinc af*: in de steek liet.
 909. *vaer no hinder*: vrees noch zorg.
 916. *vermonden*: meedelen.
 917. *ontdecken*: openbaren.
 918. noch in schrift meedelen.
 919. *vertrecken*: vertelen.
 920. *visenteerne*: te visiteren.
 923. *lachterlike*: schandelijk.

In groter twivelingen met.
 Die duvel becorese metter scame,
 Dat si haer sondelike blame
 Vore den abt niet en soude bringhen.
 Als lach inder bedinghen,
 Sach si, hoe dat neven haer leet
 Een ionghelinc, met witten ghecleet;
 935 Hi droech in sinen arm al bloet
 Een kint, dat dochte haer doet.
 Die ionghelinc warp op ende neder
 Enen apperl ende vinken weder
 Vor tkint, ende maecte spel.
 940 Dit versach die nonne wel,
 Daer si in haer ghebede lach.
 Si seide: „Vrient, oft wesen mach,
 Ende of ghi comen sijt van gode,
 Soe manic u bi sine ghebede,
 945 Waerom ghi voer dat kint speelt
 Metten sconen apperl roet,
 Ende het leet in uwen arm doet?
 U spel en helpt hem niet een haer.”
 950 „Seker, nonne, ghi zegt waer:
 En weet niet van minen spele
 Weder luttel no vele,
 Hets doet, en hoert no en siet.
 Al des ghelike en weet god niet,
 955 Dat ghi leest ende vast:
 Dat en helpt u niet een bast;
 Hets al verlobren pine,
 Dat ghi neemt discipline;
 Ghi sijt in sonden soe versmoert,
 960 Dat god u beden niet en hoert
 Boven in sijn rike.
 Ic rade u: haestelike
 Gaet ten abt, uwen vader,
 Ende vertelt hem algader
 965 U sonden al, sonder lieghen.
 Laet u den duvel niet bedrieghen.
 Die abt sal u absolveren
 Van den sonden, die u deren.
 Ecst, dat ghise niet en wilt spreken,
 970 God salse zwaerlike an u wreken!”
 Die ionghelinc ghinc ute haer oghen;
 Hine wilde haer nemmeer vertoghen.
 Dat hi seide, heeft si verstaen.
 Smorghens ghinc si alsoe saen

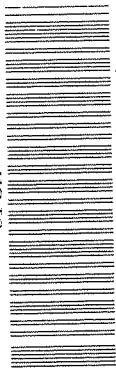
928. met: ook.
 932. bedinghen: gebed.
 933. leet: voorbijging.
 934. met witten: in 't wit.
 935. al bloet: duidelijk, klaarlijkkelijc.
 938. vinken: ving hem.
 940. versach: bemercte.
 942. oft: indien het.
 944. manic: sneek ik.
 945. heelt: verborngen hondt.
 951. en: het en.
 952. absoluut niets.
 954. Al des ghelike: op gelijke wijze.
 957. pine: moeile.
 958. dat gij u zelf kastijdt.
 959. versmoert: bevaungen, verstikt.
 968. deren: schaden.
 969. Ecst: is het.
 972. hij wilde zich absoluut niet meer vertonen.

975 Ten abt ende bal, dat hij hoerde
 Haer biechte van worde te worde.
 Die abt was vroet van sinne.
 Hi seide: „Dochter, lieve minne,
 Des en willic, laten niet;
 980 Bepeinst u wel ende bestiet
 Volcomelijc van uwen sonden.”
 Ende si ghinc ten selven stonden
 Den heylegen abt sitten neven
 Ende ondecken hem al haer leven,
 985 Ende haer vite van beghinne:
 Hoe si met ere duire minne
 Becort was soe uter maten,
 Dat si moest ligghen laten
 Haer abijt met groten vare
 990 Eens nachts op onser vrouwen outare,
 Ende rumede den cloester met enen man,
 Die twee kindere aen hare van.
 Al dat haer ye was ghesiet,
 Dies ne liet si achter niet;
 995 Wat si wiste in haer herte gront,
 Maecte si den abt al cont.
 Doen si ghebiecht hadde algader,
 Sprac dabt, die heyleghe vader:
 „Dochter, ic sal u absolveren
 1000 Vanden sonden, die u deren,
 Die ghi mi nu hebt ghelijc.
 Gheleoft ende ghebenedijt
 Moet die moeder gods wesen!”
 1005 Hi leide haer op thoelt mel desen
 Die hamt ende gaf haer perdoen.
 Hi seide: „Ic sal in een sermoen
 U biechte openbare seggen
 Ende die soe wiselike beleggen,
 1010 Dat ghi ende u kinder mede
 Nemmermeer, te ghere stede,
 Ghenen lachter en selt gheerigen.
 Het ware onrecht, soudement swigen,
 Die scone miracle, die ons here
 1015 Dede doer siere moeder ere.
 Ic saelt orconden over al.
 Ic hope, datter noch bi sal
 Menech sondare bekenen
 Ende onser liever vrouwen eren.”

978. lieve minne: beste kind.
 980-981. denkt ernstig na en onderzoek nauwgezet uw geweten, bestien van: 'n onderzoek doen naar; hier: 'n gewetensonderzoek doen.
 984. ondecken: openbaarde hem.
 985. vite: levensloop.
 986. met ere duire minne: door een dwaze liefde.
 987. Becort: bekoord.
 989. vare: vrees.
 991. rumede: ontvanchte.
 993. ye: ooft.
 994. niet: niets. dies: daarvan.
 996. cont: bekend.
 1001. ghelijc: beleden.
 1008. wiselike beleggen: voorzichtig in-kleden.
 1010. nemmermeer: nooit meer.
 1011. lachter: schande.
 1011. doer: om.
 1015. orconden: meedelen, getuigenis over afleggen.
 1016. bi: door.

- Hi deel verstaen den covende,
 1020 Eer hi thuis weder wende,
 Hoe ere nonnen was ghesceit;
 Maer sine wisten niet,
 Wie sie was, het bleef verholen.
 Die abt voer gode volen;
 1025 Der nonnen kinder nam hi beide
 Ende vorese in sijn gheleide.
 Graut abijt dedi hen an
 Ende si worden twee goede man.
 Haer moeder hiet beatrijs.
 1030 Loef gode ende prijs,
 Ende maria, die gode soghede,
 Ende dese scone miracie toghede!
 Si halp haer uut alre noet.
 Nu bidden wi alle, cleine ende groet,
 1035 Die dese miracie horen lesen,
 Dat Maria moel wesen
 Ons vorsprake int soete dal,
 1038 Daer god die werelt doemen sal.
 Amen.

UFSA

0 0 1 0 0 2 8 1 4

82 N-ME# BEAT 1951 v

-
1020. *wende*: ging.
 1021. *ghesceit*: overkomen.
 1024. *gode volen*: Godbevolen; 'n heilwens; de heilwensen van 't klooster volgten hem.
 1026. En nam ze onder zijn bescherming.
 1032. *toghede*: toonde.
 1037. *int soete dal*: in 't dal van Josaphat.
 1038. *doemen*: oordelen.